

Edustamisen monet kasvot. Kansanedustajien muistellut edustajuuskäsitykset Suomen EU- liittymiskeskustelussa

Abstrakti

Tässä artikkelissa tutkin vuosien 1991–1995 kansanedustajien muistitietohaastatteluiden narratiiveissa esiintyviä edustajuuskäsityksiä Suomen EU-jäsenyyspäätökseen liittyen. Tarkastelen aihetta hyödyntämällä historian tutkimukselle ominaista empiiristä analyysia. Suhteutan kansanedustajien esittämiä kuvauksia Laura Sudulichin, Siim Trummin ja Jack Bridgewaterin esittelemiin edustajuuden arkkityyppeihin. Tutkimus osoittaa, että edustajien jälkikäteen esittämät narratiivit edustajuuskäsityksistä ovat hyvin henkilökohtaisia ja usein päällekkäisiä. Narratiiveissa esiintyy edustajakäsityksiin liittyviä viittauksia etenkin tilanteissa, joissa edustaja koki päätöksenteossaan ristiriitaa oman mielipiteensä, puolueensa linjan ja/tai äänestäjäkuntansa kantojen välillä. Edustajien henkilökohtaiset prioriteetit ja poliittiset paineet, kuten puolueen linja ja tulevat eduskuntavaalit, kuuluivat vahvoina edustajien EU-jäsenyyspäätökseen liittyvässä muistamisessa. EU-kansanäänestyksen esiintuomat alueelliset jakolinjat ja keskus-periferia-jako korostivat edustajuuskäsityksien merkitystä kansanedustajille.

Suomi liittyi Euroopan unioniin 1. tammikuuta 1995. Päätös oli historiallinen, ja sitä edelsi mittava poliittinen mittelo. Jo EU-jäsenyyskeskustelun ensimmäisistä puheenvuorosta lähtien oli selvää, että kysymys jäsenyydestä herättäisi paljon mielenkiintoa ja vastakkainasettelua.¹

Eduskunta kokoontui käsittelemään Suomen EU-liittymispäätöstä marraskuussa 1994. Edustajien tuli valita, tukisivatko vai vastustaisivatko he Suomen liittymistä unioniin. Käsittelyä edelsi jäsenyydestä lokakuussa 1994 järjestetty neuvoa-antava kansanäänestys. Se oli poikkeuksellinen, vasta toinen

Suomen itsenäisessä historiassa. Lopulta 56,9 prosenttia äänestäneistä kannatti Suomen liittymistä unioniin.

Kansanäänestystä edelsi tiivis ja jopa repivä kansalaiskeskustelu. Prosessin myötä julkaistiin kaikkien nähtäväksi myös tarkat tilastot EU-kannatuksen suosiosta ympäri Suomen – jopa kuntatasolla. EU-jäsenyyspääöstä tehdessään loppuvuodesta 1994 kansanedustajien tiedossa oli, että he joutuisivat vastaamaan siitä äänestäjilleen muutaman kuukauden päästä kevään 1995 eduskuntavaaleissa. Kysymys siitä, keitä ja miten he kokivat eduskunnassa edustavansa, nousi poikkeuksellisella tavalla kansanedustajien tietoisuuteen. Kansanedustajat punnitsivat kantaansa EU-jäsenyyteen suhteessa omaan mielipiteeseensä, äänestäjäkuntansa näkemyksiin ja poliittisen puolueensa linjaan.

Edustajuuskäsityksiä on niin Suomessa kuin kansainvälisesti tarkasteltu ennen kaikkea politiikan tutkimuksen saralla. Keskeisenä tutkimuskohteena on ollut kysymys siitä, keitä kansanedustaja edustaa (ja tulisi edustaa) toimiessaan kansan valitsemana päättäjänä. Toimiiko kansanedustaja ”valveutuneena päättäjänä”, joka tekee päätöksensä itse kansalta saamansa mandaatin pohjalta? Ajaako hän kannallaan koko kansakunnan vai ensisijaisesti oman vaalipiirinsä etua? Vai tulisiko edustajan seurata ennen kaikkea puoluettaan ja sen linjaa?

Haasteen edustajuuskäsitysten tutkimiselle luovat maakohtaiset erot poliittisissa järjestelmissä ja kulttuureissa. Edustajuudesta tai edustajuuskäsityksistä ei myöskään ole onnistuttu muodostamaan yhtä, laajasti hyväksyttyä teoriaa.² Edustajuuskäsityksiä on aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu erilaisiin edustajuuden ”arkkityyppeihin” nojaten ja useimmiten laajoilla kyselytutkimuksilla. Vastausten pohjalta on luotu mallinnuksia ja yleisesityksiä siitä, keitä eri maista, puolueista ja vaalipiireistä tulevat kansanedustajat ja ehdokkaat ideaalitilanteessa katsovat edustavansa.³ Vastaavasti tutkimuksessa on annettu painoarvoa sille, millaisia odotuksia ja toiveita äänestäjillä on edustajiensa suuntaan.⁴ 2000-luvulla on myös tarkasteltu, miten edustajuuskäsitykset suhteutuvat edustajien äänestyskäyttäytymiseen tai tulevat esiin heidän pitämissään julkisissa puheenvuoroissa.⁵ Huomionarvoista on, että maarajat ylittävässä vertailevassa tutkimuksessa kansanedustajien on korostettu omaksuvan eri tilanteissa erilaisia edustajarooleja.⁶

Kansanedustajien omat, jälkikäteen esittämät tulkinnat ja narratiivit omista edustajuuskäsityksistään ovat sen sijaan jääneet vähemmälle huomiolle. Vastaan artikkelissa tähän vajeeseen. Tarkastelen, minkälaisia edustajuuskäsityksiin liittyviä narratiiveja kansanedustajat korostavat muistellessaan päätöstä EU-jäsenyydestä. Lähestyn aihetta historian tutkimukselle ominaista empiiristä

analyysia hyödyntäen. Suhteutan edustajien muistelemia tulkintoja politiikan tutkimuksessa muodostettuihin edustajuuden ”arkkityyppeihin”.

Kansanedustajien muistitietohaastattelut

Tutkimuksen päälähteaineistona käytän kansanedustajien muistitietohaastatteluja. Eduskunnan kirjastossa on vuodesta 1988 lähtien ollut käynnissä hanke, jossa historiantutkijat haastattelevat veteraanikansanedustajia heidän poliittisista uristaan. Muistitietoarkistoon on koottu nämä yli 450 entisen kansanedustajan haastattelut. Aineistoa on jatkuvuudessaan ja systemaattisuudessaan pidetty kansainvälisesti ainutlaatuisena.⁷

Artikkelissa keskityn Suomen EU-jäsenyyspäättöksen kannalta keskeisen vaalikauden 1991–1995 kansanedustajien haastatteluihin, joita on yhteensä 120. Joukossa on sekä meritoituneita edustajia, jotka toimivat esimerkiksi puolueidensa johtotehtävissä tai ministereinä⁸, että myös niin kutsuttuja ”takapenkkiäisiä”. Jälkimmäiset vaikuttivat EU-jäsenyyspäättöksessä ennen kaikkea esimerkiksi eduskuntaryhmiensä sisällä tai valiokuntatyöskentelyn kautta.⁹

Muistitietohaastattelut ovat omanlaisensa tutkimusaineisto: haastatteluissa esitellyt narratiivit ovat luonteeltaan hyvin subjektiivisia. Faktojen ja objektiivisuuden näkökulmasta muistitieto on historiatieteissä leimattu perinteisesti epäluotettavaksi lähteeksi. Etäisyys menneisiin tapahtumiin mitataan haastatteluhetkellä usein vuosissa tai vuosikymmenissä. Ihmisillä on taipumus muistaa tapahtumia väärin ja sisällyttää muisteluunsa muualta omaksuttuja narratiiveja, historiakuvia ja jopa valheellisia muistoja. Muistitiedon mahdollisuudet ovat kuitenkin alkaneet enenevässä määrin avautua tutkijoille viimeisten vuosikymmenten aikana. Osana laajaa lähdeaineistoa ja kriittisesti tarkasteltuna muistitieto voi tarjota tutkijalle tärkeää täydentävää tietoa. Tämä muistitiedon *realistinen* tarkastelutapa auttaa tutkijaa esimerkiksi ymmärtämään tai saamaan vihjeitä tapahtumista ja motiiveista, joita muihin arkistolähteisiin ei ole kirjattu. *Tulkinnallisessa* tarkastelutavassa puolestaan keskitytään muistelemisen tyyliin. Oikein tarkasteltuna haastattelumateriaalista voi muodostaa käsityksiä esimerkiksi siitä, miten haastateltava jäsentää ja tulkitsee menneisyyttä, mitä merkityksiä tapahtumille ja päätöksille annetaan sekä miten menneestä kerrotaan haastatteluhetkestä käsin.¹⁰

Artikkelissani hyödynnän ensisijaisesti *tulkinnallista* tarkastelutapaa. Olen kiinnostunut nimenomaisesti siitä, miten erilaiset edustajuuskäsityksiin liittyvät narratiivit näkyvät kansanedustajien muistelussa. Eduskunnan muistitietohaastatteluita hyödyntäessä on tärkeää huomioida haastatteluiden ajallinen monikerroksisuus.

Vuosina 1991–1995 toimineiden kansanedustajien haastatteluita on toteutettu 1990-luvulta aina 2020-luvulle. Haastattelujen toteutushetkeen vaikuttaa olennaisesti se, että entisiä kansanedustajia haastatellaan vasta heidän edustajauransa päätyttyä.¹¹ Eduskunnan muistitietoarkiston hyödyntämistä analysoineet Kari Teräs ja Pia Koivunen korostavatkin, että mennyt on haastatteluissa vahvasti läsnä muistelun kohteena, mutta muistelu tapahtuu kuitenkin nykyhetken lähtökohdista. Haastatteluajankohta vaikuttaa siis oleellisesti muistamisen lopputulokseen.¹²

Ajallinen monikerroksisuus korostuu tilanteissa, joissa haastateltavina on meritoituneita poliitikkoja. Edustajat tietävät haastatteluhetkellä, minkälaisista narratiivista Suomen EU-päätöksestä on korostettu tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa. Teräs ja Koivunen ovat alleviivanneet, että eduskunnan muistitietohaastattelumateriaalia onkin lähestyttävä instituution tuottaman ”eliittimuistitiedon” näkökulmasta. Eliittimuistitiedolle on ominaista, että niin haastateltavat kuin haastattelijat käyttävät haastatteluhetkessä tietoisesti ja monipuolisesti erilaisia kielellisiä strategioita, joilla he pyrkivät kontrolloimaan haastattelutilannetta.¹³ Veteraaniedustajat ovat tottuneet ilmaisemaan asiansa tilanteeseen sopivalla tavalla, ja heillä on taito hallita haastattelutilannetta. Ajallinen etäisyys tarjoaa ”valveutuneille” kansanedustajille mahdollisuuden jälkiviisauteen tai haluamansa narratiivin vahvistamiseen. Toisaalta poliittisen uran päättymisen ja luvanvaraiseen tutkimuskäyttöön rajattu muistitietohaastattelu voivat rohkaista edustajia kertomaan avoimemmin omista virhearvioistaan tai vaikeiksi koetuista aiheista.¹⁴

Eduskunnan muistitietoarkiston haastatteluiden keskinäiseen vertailuun liittyy oleellisesti myös se, että jokainen haastattelu on korostetun omanlaisensa. Edustajien uranaikaiset poliittiset vastuut ja muistijälkien laajuus vaikuttavat huomattavasti haastatteluiden kulkuun. Myös haastattelijan panos on merkittävä. Teräs ja Koivunen kuvaavat, miten aineisto muodostuu haastattelijan (historioitsija) ja haastateltavan (entinen kansanedustaja) jaetun tekijyyden pohjalta. Haastattelussa kansanedustajat käyvät puolistrukturoiduissa keskusteluissa läpi poliittisen uransa eri vaiheita. Haastattelijalla johdattaa haastateltavaa tuomaan esiin ajatuksiaan, muistojaan ja perustelui-

taan liittyen keskeisiin poliittisiin tapahtumiin. Haastattelu on dialogista, ja haastattelijä tarjoaa haastateltavalle myös muistinvirikkeitä.¹⁵ Lisähaasteen aineiston käytölle luo, etten ole itse tehnyt haastatteluita, joita hyödynnän. Liityn tutkijana mukaan vasta analyysivaiheessa. Teräs ja Koivunen huomauttavat, että aineiston tulkinta on tässä mielessä ulkokohtaisempaa kuin itse tehdyissä haastatteluissa. Aineistoa käsiteltäessä huomioin aineiston dialogisuuden ja haastattelijan panoksen muistelun lopputuloksessa.¹⁶

Artikkelissa käännän edellä mainitut haasteet mahdollisuuksiksi. Tavoitteenani ei ole luoda objektiivista tai historiallista rekonstruktiota menneisyyden tapahtumista. Sen sijaan analysoin sitä, *minkälaisia* edustajuuskäsityksiin liittyviä narratiiveja kansanedustajien muistamisessa esiintyy, kun he kuvaavat omia kantojaan Suomen EU-jäsenyyteen. Lisäksi arvioin, *miksi* he ovat päätyneet kyseisiin kuvauksiin. Kyse on korostetusti yksilön haastatteluhetkellä kertoman kokemuksen empiirisestä analysoinnista. Haastatteluisa kerrotut kokemukset tarjoavat runsaasti todistusaineistoa siitä, millaisia narratiiveja kansanedustajat ovat jälkikäteen halunneet korostaa edustajuuteen liittyen vaalikauden keskeisen päätöksen kontekstissa.

Kiinnostavaksi tarkastelun tekee se, että hyödyntämäni lähdeaineisto ei ole alun perin suunnattu kansanedustajien edustajuuskäsitysten keräämiseen. Kuvaukset edustajuudesta nousevat esiin osana heidän koko edustajanuraansa käsitteleviä haastatteluita. Päätös liittyä Euroopan unioniin on yksi Suomen merkittävimmistä poliittisista päätöksistä 1990-luvulla. Näin ollen se on yksi teemoista, joka on otettu osaksi muistitietohaastatteluiden kysymysrunkoa, noussen esiin jokaisessa haastattelussa. EU-liittymispäätöstä käsiteltäessä haastattelijat eivät kuitenkaan ole pyytäneet veteraaniedustajia kuvaamaan edustajuuskäsityksiään annettujen edustajuuden ”arkityyppien” pohjalta. Kuvaukset edustajan ja äänestäjän suhteesta nousevat keskusteluissa esille orgaanisesti. Käsitykset edustajuudesta ovat vahvasti läsnä kansanedustajien muistellessa jälkikäteen motiivejaan EU-jäsenyydelle. Myös tulevien vaalien läheisyys alleviivasi edustajuuden merkitystä. Muistitietohaastattelujen arvo aineistona onkin siinä, että verrattuna aikalaislähteisiin edustajat keskittyvät nimenomaan reflektomaan ja tulkitsemaan omaa toimintaansa ja motivaatioitaan.

Edustajuuskäsitysten arkkityypit

Keskeinen osa analyysiäni on suhteuttaa kansanedustajien muistitietohaastatteluissa tekemiä kuvauksia politiikan tutkimuksen piirissä muodostettuihin edustajuuden ”arkkityyppeihin”. Edustamiseen liittyvässä tutkimuksessa on perinteisesti erotettu toisistaan edustamisen *tyyliin* ja *kohteeseen* liittyvä analyysi, tutkimuskentän klassikoksi muotoutunutta Heinz Eulaun ja John C. Wahlken jo vuonna 1957 esittelemää jaoittelua mukaillen. Edustamisen kohdetta tarkasteltaessa on pureuduttu siihen, kenen tavoitteita kansanedustajat ajavat. Tällaisen analyysin kohteiksi on nimetty etenkin edustajan omat näkemykset, puolue, vaalipiiri tai muu alueellinen yksikkö ja äänestäjäkunta.¹⁷ Tyyliin keskittyvässä tarkastelussa on sen sijaan kiinnostuttu tavasta, jolla edustajat toimivat päätöksentekoroolissaan. Esimerkiksi Hanna Pitkin määritteli jo vuonna 1967 kolme keskeistä edustamisroolia. Peilikuvamallissa (*resemblance model*) edustustyyli pohjautuu edustajan ja edustettavan sosiaaliseen vastaavuuteen, edunvalvontamallissa (*trustee model*) painotetaan edustajan itsenäistä toimintaa ja valtuutusmallissa (*mandate model*) edustajan päätöksenteko pohjautuu äänestäjien tavoitteisiin.¹⁸

Vuosikymmenten aikana on syntynyt laaja kirjo erilaisia edustuksen arkkityyppejä ja niiden hyödyntämistapoja.¹⁹ Noudatan tässä artikkelissa tuoretta Laura Sudulichin, Siim Trummin ja Jack Bridgewaterin esittelemää kaksivaiheista lähestymistapaa. Malli hyödyntää kolmea varsin yksinkertaista ja tutkimuksessa laajasti hyväksyttyä edustajuuskäsitystä tai tyyppiluokkaa. ”Edunvalvojilla” (*trustee*) tarkoitetaan edustajia, jotka painottavat päätöksenteossaan itsenäisyyttä, omaa harkintakykyä ja asiantuntijuutta. Tällaiseen ajatteluun nojaavat edustajat arvottavat omaa mielipidettään yli äänestäjien kantojen tai puolueen linjan. Valtuutettujen (*delegates*) ensisijainen prioriteetti on puolestaan toimia oman valitsijakuntansa puolesta. Selkeässä valintatilanteessa he painottavat omien äänestäjiensä mielipidettä enemmän kuin puolueen linjaa tai henkilökohtaista mielipidettään. Puolueuskolliset (*partisans*) sen sijaan noudattavat ja kunnioittavat puolueen kollektiivista linjaa, vaikka se olisi ristiriidassa oman mielipiteensä tai äänestäjäkuntansa edun kanssa.²⁰

Sudulich, Trumm ja Bridgewater korostavat edustamisen tarkastelun erottamista kahteen vaiheeseen. Ensin on analysoitava, pohjautuuko edustaminen edustajan itsenäiseen toimijuuteen. Kysymyksenä korostuu, tekeekö kansanedustaja päätöksiä oman asiantuntijuutensa pohjalta vai nojaako hän

selkeästi ulkoisen auktoriteetin mielipiteeseen. Mikäli ulkoinen auktoriteetti korostuu, edessä on analyysin toinen vaihe ja valinta: pohjaako kansanedustaja päätöksensä puolueen linjaan vai äänestäjäkuntansa mielipiteeseen.²¹

Olen valinnut kyseisen lähestymistavan tarkasteluni pohjaksi tutkimusaineiston monimuotoisuuden vuoksi. Selkeärajainen ja varsin yksinkertainen luokittelutapa vaikuttaa hyödylliseltä, sillä erilaiset edustajuuskäsitykset eivät ole olleet haastattelujen varsinainen teema ja kansanedustajien muistitietohaastatteluista esiin nousevat edustajuuteen liittyvät narratiivit ovat monimuotoisia. Samalla edustajuuskäsityksiin viittaavat kuvaukset ovat myös usein limittäisiä. Jatkokysymysten mahdollisuutta ei tässä tutkimuksessa ole, joten kovin yksityiskohtaisia tulkintoja edustajuuskäsityksistä ei olemassa olevan aineiston pohjalta voida tehdä. Sudulichin, Trummin ja Bridgewaterin lähestymistapaa ei vielä ole laajasti hyödynnetty edustajuuskäsityksiin liittyvässä tutkimuksessa, eikä sen toimivuudesta ole kattavia arvioita. Punnitsemisen osaltani artikkelissa myös tätä.

Eduskunnan muistitietohaastattelut tarjoavat poikkeuksellisen kurkistusikkunan siihen, millaisia edustajuuteen liittyviä narratiiveja kansanedustajat haluavat liittää EU-jäsenyyspäätökseen ja miten he ovat perustelleet omia valintojaan suhteessa äänestäjiinsä yhdessä vaalikauden merkittävimmistä päätöksistä. Edustajat kuvaavat haastatteluissa pohtineensa kattavasti, keitä ja miten he edustavat punnitessaan kantaansa jäsenyyskysymyksessä.

Seuraavissa käsittelyluvuissa analysoin Sudulichin, Trummin ja Bridgewaterin kolmen edustajuusarkkityypin esiintymistä muistitietohaastatteluiden narratiiveissa EU-jäsenyyspäätökseen liittyen. Tarkastelen, miten kansanedustajat kuvaavat EU-jäsenyyspäätöstä suhteessa omaan asiantuntijuuteensa tai ulkoisiin auktoriteetteihin. Jälkimmäisessä tapauksessa tarkastelen, painottuuko ulkoisena auktoriteettina oman äänestäjäkunta vai puolue.

Edunvalvojat viemässä Suomea kansan puolesta EU:hun

Aikaisemmassa tutkimuksessa edustajilla on havaittu olleen suurempi taipumus korostaa rooliaan alueellisten etujen tai oman äänestäjäkuntansa asian edistäjänä, mikäli he tulevat maaseutuvaltaisilta tai haja-asutusalueilta.²² Pääkaupunkiseudun ja suurten asutuskeskusten sekä maaseutuvaltaisten haja-asutusalueiden välinen jännite näkyy vahvana myös suomalaisten kansan-

Kyllä-äänien osuus hyväksytyistä äänistä kunnittain

Antalen Ja-röster av de godkända röstsedlarna kommunvis

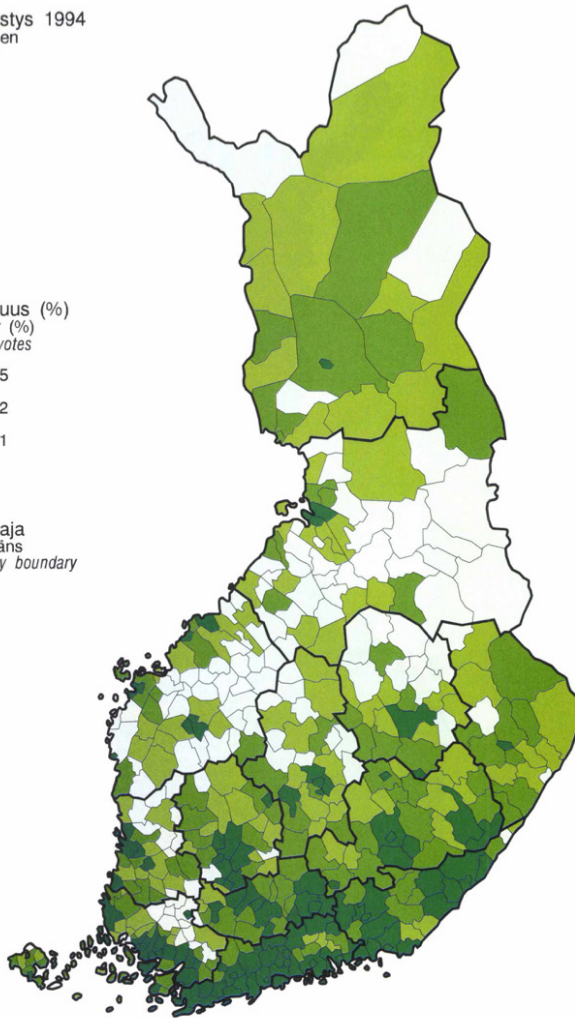
Yes-votes as % of valid ballots by municipality

EU-kansanäänestys 1994
EU-folkomröstningen
EU referendum

Kyllä-äänien osuus (%)
Andelen JA-röster (%)
Percentage of Yes-votes

Vaalipiiriraja
Valkreitsgräns
Constituency boundary

Kuva 1: EU-jäsenyyden kuntakohtainen kannatus lokakuussa 1994. Lähde: Tilastokeskus.

edustajien edustajuusnarratiiveissa heidän kuvaillessaan EU-liittymispäätöstä. EU-jäsenyyden hyödyt ja haitat nähtiin eri tavoin eri puolilla Suomea. Suurissa kaupungeissa ja niiden liepeillä EU-integraatioon suhtauduttiin huomattavas-

ti myönteisemmin kuin muualla. Kuten nykyään, myös 1990-luvulla tiheästi asutut alueet olivat kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien vahvaa menestysaluetta. Helsingissä peräti 73,5 prosenttia äänestäneistä sanoi EU:lle kyllä, ja Tampereellakin myötämielisiä oli 61,7 prosenttia.

Voimakkainta vastustus oli maaseutuvaltaisilla alueilla. Oulun vaalipiirissä EU-jäsenyyden kannatus oli kokonaisuudessaan vain 43,7 prosenttia ja Vaasan vaalipiirissä 44,3 prosenttia. Esimerkiksi Vaasan vaalipiirissä kaupunkien ulkopuolisissa kunnissa kannatus oli vain 35,7 prosenttia. Oulun vaalipiirissä vastaava luku oli 36,9 prosenttia.²³

Tässä osiossa kuvaan, miten edunvalvontamalliin viittaavia narratiiveja esiintyy kansanedustajien muisteluissa etenkin silloin, kun he halusivat painottaa EU-jäsenyyden Suomelle mahdollisesti tuomia kokonaishyötyjä. Edunvalvontamalliin, eli edustajan itsenäiseen harkintaan, viittaavia narratiiveja esiintyy kansanedustajien muistitietohaastatteluissa etenkin kolmessa eri yhteydessä. Monet EU-jäsenyyteen myönteisesti suhtautuneet kansanedustajat painottivat ajaneensa koko Suomen etua tukiessaan Suomen liittymistä unioniin. Lisäksi jotkut maaseudulta tulevat edustajat kuvasivat, että jäsenyyttä kannatettiin alueellisten mahdollisuuksien toivossa, vaikka se saattoi merkitä toimimista oman äänestäjäkunnan mielipiteen vastaisesti. Osa EU-jäsenyyttä kannattaneista perusteli mielipidettään myös arviolla jäsenyyden Suomelle tuomista turvallisuuspoliittista hyödyistä.

Etenkin kokoomusedustajien haastatteluissa painotettiin EU-jäsenyyden kokonaishyötyjä. Edustajat muistelivat ajatuksena olleen vahvasti, että jäsenyyden hyödyt peittoaisivat selvästi sen negatiiviset vaikutukset. Maija Perho kuvailee seuraavasti:

Haastattelija: Entä sinun oma EU-kuvasi?

Perho: Kyllä minä yritin sen rakentaa aika paljon niiden argumenttien ja faktojen varaan, joita siitä asiasta sai kuulla. Elikkä kun esitettiin argumentti vastaan, niin oli myöskin sitten vasta-argumentteja. Jotta sai tiettyjä asioita, niin piti tiettyjä asioita niellä. Tietysti tällä kotiväellä, jossa isä oli maanviljelijä, veljeni Martti, veljeni Teemu ja sisareni Tiina kaikki maatalouden piirissä, kyllä silläkin oli merkitystä ihan, voi sanoa, perheen tuella sillä lailla, että vaikka he näkivät siinä uhkia, niin he kuitenkin sitten katsoivat, että se on kuitenkin parempi vaihtoehto kuin jäädä ulkopuolelle.²⁴

Perhon kuvauksessa korostuu edunvalvontamalliin viittaavan ”valistuneen päättäjän” tunnusmerkit. Perho kertoi haastattelussa punninneensa tarkkaan faktaperusteisesti jäsenyyden hyviä ja huonoja puolia. Hän viittasi myös omaan viljelijäperheeseensä, jonka turvin hän viesti ymmärtäneensä myös jäsenyyden haittapuolia. Perhon mukaan oli järkiperustein ymmärrettävissä, että jäsenyyden hyötyjen saavuttaminen edellytti myös sen huonojen puolien sietämistä. Kokonaisuus, eli yleinen Suomen etu, ratkaisisi.

Kokoomuslaisten kuvauksista piirtyy vahva kuva, että he kokivat ajavansa EU-jäsenyyksikysymyksessä nimenomaisesti koko Suomen menestystä. Hallitusvastuussa olleilta kokoomusedustajilta kuullaan haastatteluissa värikkäitä kuvauksia, joissa jäsenyysneuvotteluita kuvattiin esimerkiksi ”toiseksi talvisodaksi”, jossa oli hyödynnettävä historiallinen mahdollisuus ”Suomen lännettämiseksi”.²⁵

Myös kansanäänestystä luettiin tästä näkökulmasta. Yli puolet suomalaisista tuki äänestyksessä unioniin liittymistä, joten myönteiselle kannalle saatiin näin myös kansalaisten vahvistus. Osa edustajista vaikuttaa myös hyödyntävän kansanäänestyksen tulosta haastattelussa vahvistaakseen omaa narratiiviaan tapahtuneesta. Esimerkiksi kokoomuksen kansanedustaja Päivi Varpasuo arvioi seuraavasti:

[...] Mutta että suomalaiset 16.10.-94 ilmaisivat kynällä äänestyslappuihin sen vuosisataisen suomalaisten oman sisäisen tiedon että olemme osa läntistä Eurooppaa, emmekä osa itäistä Eurooppaa ja haluamme olla mukana siinä kehityksessä, joka on läntisen Euroopan kehitystä. Minusta se oli niin kuin itsestään selvä ja luonteva jatko sille, mitä Suomen valtiohistoriassa kaiken kaikkiaan oli aiemmin tapahtunut. Totta kai minä tunnustan, että [kokoomuksen eduskunta-] ryhmässä oli näitä maanviljelijöitä ja myös meidän omassa äänestäjäkunnassa oli näitä pelkoja, että kuinka tulee käymään, mutta suuret linjat kuitenkin oli hirvittävän selkeät.²⁶

Myös aiemmassa tutkimuksessa itsenäiseen harkintaan pohjautuvan edunvalvontamallin on havaittu korostuneen poliittisen spektrin oikealla laidalla ja konservatiivien piirissä.²⁷ Samalla on huomioitava, että EU-jäsenyyden kannattaminen oli kokoomukselle ideologisista syistä luonnollista, eikä suhdetta äänestäjiin ollut siksi ehkä tarpeen painottaa muistamisessa. Kokoomuslaisten kuvauksissa kuuluikin vahvana länsi-integraation korostaminen Suomen itsenäisyyden turvaajana, kuten Päivi Varpasuon esimerkistä näimme. Narratiivin voi nähdä juontuvan puolueen isänmaallisuuden, Venäjä-vastaisuuden

ja antikommunismin perinteestä. Lisäksi kokoomuslaisten haastatteluissa nousee esiin vahva talous- ja kauppapoliittinen motivaatio integraation ajamisen taustalla.

Huomionarvoista on, että kokoomusedustajien keskuudessa eri edustajuusarkkityyppeihin liittyvät narratiivit limittyvät usein toisiinsa. Kun edustajat kokivat oman mielipiteensä, puolueen linjan ja äänestäjäkuntansa ajatelleen samansuuntaisesti, eivät edustajuuskäsityksiin viittaavat kuvauksetkaan olleet jännitteisiä tai nousseet muistamisessa suureen rooliin. Suomen EU-liittymispäätös näyttäytyi edustajille loogisena ja johdonmukaisena. Riitta Jouppila kuvaili seuraavasti:

Minun ei tarvinnut sitä mielipidettä puolustaa, koska tiesin, että kokoomuslaiset ovat sen takana, vaan perusteluja kaikille, miksi näin tehdään. [...] Se oli tosi mielenkiintoista aikaa. Silloin se oli jotakin uutta, siinä oli jotakin uuttakin oppimista. Koin se kyllä tosi positiivisena.²⁸

Kansanedustajien ja äänestäjien välistä ristiriitaa ei esiintynyt myöskään EU-kannatusjanan toisessa ääripäässä, vain kolmen edustajan pienpuolueeksi 1990-luvun alkuvuosina kutistuneen Suomen Maaseudun Puolueen (SMP) päättäjien haastatteluissa. Voimakkaasti Suomen EU-jäsenyyttä vastustaneen SMP:n edustajien haastatteluissa käsitykset edustajuudesta ja äänestäjäkunnan mielipiteen ajamisesta eivät nouse merkittävästi esiin. Esimerkiksi Lea Mäkipää tyytyi haastattelussa toteamaan, että hänen alueellaan Ylä-Satakunnassa vallitsi puolueesta riippumatta hyvin EU-vastainen mieliala.²⁹

Raimo Vistbacka puolestaan muisteli kyllä tunnistaneensa, että hänen vaalipiirissään Pohjanmaalla niin yleinen äänestäjäkunta kuin hänen tukiryhmänsä tukivat hänen negatiivista suhtautumistaan unioniin. Hänen narratiivissaan kuitenkin nousi ennen kaikkea esille omaan harkintaan perustuva päätöksenteko. Vistbacka korosti haastattelussaan, ettei äänestäjien mielipide sinällään ollut määrittävä syy hänen omalle EU-vastaisuudelleen. Ratkaisevaa oli hänen oma arvionsa siitä, että EU-jäsenyys murtaisi osaltaan Suomen itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta; jäsenyys kun mahdollisti sen, että jopa toisen maan virkamiehet voivat tulla joissain asioissa määräämään.³⁰

Sen sijaan keskustalaisten edustajien haastatteluissa omaan harkintaan pohjautuvaa päätöksentekoa perusteltiin ajoittain EU-jäsenyyden omalle maakunnalle tuomilla pitkän tähtäimen hyödyillä. Narratiiveissaan keskustalaiset korostivat päätyneensä itsenäisesti kannattamaan EU-jäsenyyttä parantaak-

seen pidemmällä aikavälillä kotimaakuntansa elinvoimaa tai taloudellisia mahdollisuuksia. Edustajat korostivat päätyneensä tähän lopputulokseen, vaikka heidän oma äänestäjäkuntansa vastusti EU-jäsenyyttä voimakkaasti. Näin oli esimerkiksi Tellervo Rengon tapauksessa:

Muistan paneeleja, joissa kerta kaikkiaan minä olin ainoa, joka puolusti EU:ta. Silloin minun äänestäjistäni valtaosa oli maatalousväestöä eli maaseudulta Pohjois-Pohjanmaalta. Ja kun heidän tulotasonsaahan leikkautui sitä myöten kuin leikkautui, niin saa sanoa, että äänestäjät itkivät ja minä itkin. Saappaat jalassa kaaduttiin, ei ollut paljon vaihtoehtoja. Sehän oli se harjoitettu kansallinen politiikka niin raju myös maataloutta kohtaan, että itse arvioin, että EU:n kautta jonkinlainen tukiverkko saadaan, että runkoasutus Suomessa pysyy ja Pohjois-Suomellakin on tulevaisuutta. Ja näinhän on tapahtunut. Mutta kansa ei kestänyt totuutta siihen aikaan. Kansa olisi halunnut semmoisia edustajia, jotka lupaavat maat ja taivaat.³¹

Renko maksoi näkemyksestään kansanedustajapaikkansa. Haastattelussa hän muisteli, kuinka Paavo Värynen oli heti eduskunnan EU-hyväksymisäänestyksen jälkeen tokaissut, että Renko putoaisi kyllä-äänensä vuoksi eduskunnasta. ”Minä sanoin, että sinäkö pudotat minut. Hän sanoi, että en, vaan sinun äänestäjäsi. Ja näinhän siinä kävi. (Naurua) Valitsin väärän leirin.”³²

Myös EU-vastaisesta Kuusamosta valittu Pauli Saapunki (kesk.) korosti kokeneensa vastuuta äänestäjistään ja edustamastaan alueesta. Hän painotti ajatelleensa, että kansanedustajalla on pääsy tietoon, joka ei välttämättä ole kansalaisten ulottuvissa. Rengon tavoin myös Saapunki arvioi EU-jäsenyyden olevan positiivinen asia Pohjois-Suomen tulevaisuudelle ja elinvoimalle. Näkemykseen vaikutti Suomessa 1990-luvulla vallinnut huono taloustilanne ja kokemus siitä, että erilaisia tukia oltiin laajasti leikkaamassa. EU:n jäsenenä etenkin Pohjois-Suomi tulisi sen sijaan saamaan varmasti EU-tukia, jotka eivät olisi riippuvaisia Suomen taloustilanteesta.³³

Vaikka kotiseudun väestä enemmistö oli EU:ta vastaan, niin ajattelin, että kun minä kerran tiedän enemmän, niin äänestän niiden ihmisten puolesta, vaikka he ovatkin vastaan ja vaikka tiputtavat eduskunnasta. Otin sen vastuun ja äänestin EU:n puolesta. Sain valtavan vastustusryöpyn sitten, eikä kohtelu ollut hääppöistä sen äänestyksen jälkeen. Mutta siitä olen iloinen, että uskalsin sen tehdä.³⁴

Kyseisistä kuvauksista erottuu narratiivi edustajan itsenäisestä vastuusta päätöksenteossa. Toisaalta kansalaisten reaktiot edustajan päätökseen saattoivat olla myös kivuliaita. Edustajat halusivat selvästi jälkikäteen tehdyissä haastatteluissa painottaa, että EU-jäsenyyden jälkeiset vuodet osoittivat heidän olleen äänestäjien ärtymyksestä huolimatta oikeassa.

Keskustan kansanedustaja Mikko Pesälä nousi Ahon hallituksen maa- ja metsätalousministeriksi kriittisellä hetkellä huhtikuussa 1994. Keskustan edustajien piirissä tiedettiin, että ministeripesti olisi hyvin todennäköisesti poliittinen itsemurha. Ministerin tulisi puolustaa Ahon hallituksen valitsemaa linjaa ja asettua vastahankaan jäsenyyteen hyvin kriittisesti suhtautuneiden viljelijöiden sekä Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK:n mielipiteen kanssa. Pesälä toimi itsekin maanviljelijänä Kymen vaalipiirissä. Hänestä EU-jäsenyys oli viljelijöille lopulta ”pienemmän riesan tie”³⁵. Pesälä kuvaili haastattelussa suhdettaan päätöksentekoon seuraavasti:

[...] Tilaisuuksissa kun kulki, niin se tiedonkulkuhan oli molemminpuolista. Minusta se on hyvin tärkeää politiikolle, jotta käy ja kuuntelee ja kuulee, mitä mieltä kansa on. Nimittäin päätöksentekohetkellä se, joka joutuu olemaan mukana päätöksessä, on yksin. Ei silloin juosta johonkin tupailtaan kysymään, että mitäs minä teen, vaan se täytyy ennakkoon tietää, mikä on mielipide kansalla. Ja sitten jos oma mielipide menee ristiin sen kanssa, niin rohkeammin tekee sen oman mielipiteen mukaisen päätöksen, kun sen on osannut suodattaa tämän kansan mielipiteen läpi.³⁶

Pesälä korosti narratiivissaan oman äänestäjäkuntansa tuntemisen tärkeyttä. Lopulta hän kuvaili nähneensä vastuun olevan kuitenkin päättäjällä. Pesälän narratiivissa edustaja voi myös seistä paremmin omaan harkintaansa pohjaavan päätöksen takana, jos hän tietää, mihin päätöstä peilata.

Edunvalvontamalliin liittyvät edustajuuskäsitykset korostuivat haastatteluissa kiinnostavasti myös turvallisuuspolitiikan yhteydessä. Etenkin Venäjän rajan läheisyydestä tulleiden edustajien joukossa esiintyi kuvauksia siitä, miten he itse suhtautuivat – ja tulkitsivat myös äänestäjiensä suhtautuneen – myönteisesti EU-kysymykseen nimenomaisesti turvallisuussyistä ja itärajan johtuen.³⁷ Narratiivissa korostui edunvalvontamalli: EU-päätös tarkoittaisi edustajien itsenäisen harkinnan mukaan parempaa turvallisuuspoliittista asemaa koko kansalle. Turvallisuusulottuvuuden osalta edustajien muistamisessa näkyi toisaalta myös äänestäjien mielipiteeseen pohjautuvia, valtuutusmalliin liittyviä narratiiveja. Mielenkiintoista on, että edustajien mukaan turvalli-

suusulottuvuudesta ei haluttu, eikä nähty sopivaksi, puhua julkisesti merkittävässä mittakaavassa. Osin siitä ei koettu edes tarpeelliseksi puhua äänestäjien kanssa, sillä edustajat tulkitsivat äänestäjien kyllä ymmärtävän, mistä oli kyse. 1990-luvulla tapahtuneessa muistamisessa on havaittavissa kylmästä sodasta juontuva varovainen ulkopoliittinen keskustelukulttuuri.³⁸ Painotus korostuu etenkin kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien kansanedustajien kuvauksissa, mutta myös joidenkin keskustalaisten.³⁹

EU-liittymispäätöksen perustelu turvallisuuspoliittisilla hyödyillä vaikuttaa olleen ajankohtaisempaa 2020-luvulla tehdyissä haastatteluissa. Näissä haastatteluissa aihetta myös käsitellään kattavammin. Tämä ei ole yllättävää Euroopan turvallisuuspoliittisen tilanteen heikennyttyä. Haastatteluhetken todellisuudella onkin merkittävä vaikutus muistelun painotuksiin. Narratiivi nousee kuitenkin esiin myös jo huomattavasti aikaisemmissa haastatteluissa. Esimerkiksi kokoomuksen Riitta Jouppila kuvaili jo vuonna 2002 turvallisuuspolitiikan ja Venäjän rajan läheisyyden olleen talouspolitiikan ohella tärkein argumentti EU-jäsenyyden puolesta.⁴⁰ SDP:n Sinikka Hurskainen puolestaan kuvaili seuraavasti vuonna 2013:

[...] luulen, että [Kymen] vaalipiirissä se oli tällainen tavallaan, rohkeneeko sen nyt ihan suoraan sanoa, – , että kun me olemme EU:ssa, niin on vähän turvallisempi olla tässä Venäjän rajalla. Se on kai se perimmäinen ajatus siinä ihmisten mielissä ollut, mutta eiväthän he ääneen sitä sano. Jotkut saattoivat sanoakin.⁴¹

Kansan edustaja äänestäjien asialla – ja äänien perässä

Länsimaiseen demokratiaan on jo pitkään kuulunut niin kutsutun imperatiivisen mandaatin kieltäminen.⁴² Sen mukaan valituilla edustajilla on itsenäisyys ja riippumattomuus äänestäjiensä antamista ohjeista. Ajattelu korostaa edunvalvontamallin mukaista ”valveutunutta” edustamista. Tästä huolimatta tutkimuksessa on usein osoitettu, että niin poliittisilla puolueilla kuin äänestäjäkunnan mielipiteillä on merkittävä vaikutus kansanedustajien toimintaan ja äänestyskäyttäytymiseen.⁴³ Tutkimuksessa on myös osoitettu, että äänestäjät haluaisivat edustajien korostavan nimenomaisesti äänestäjiensä näkemyksiä edustajina toimiessaan.⁴⁴

Tässä osiossa analysoin, miten etenkin EU-jäsenyyteen lähtökohtaisesti kriittisemmin suhtautuneilta maaseutuvaltaisilta alueilta tulevat edustajat

punnitsevat haastatteluissa omaa suhtautumistaan EU-jäsenyyteen suhteessa omaan äänestäjäkuntaansa sekä tuleviin kevään 1995 eduskuntavaaleihin. Näissä tapauksissa edustajat korostivat usein painottaneensa ulkopuolisen auktoriteetin, eli oman äänestäjäkuntansa, mielipiteen tärkeyttä kansallisella tasolla – riippumatta siitä, olivatko he itse jäsenyyden puolella vai sitä vastaan. Kysymykseen vaikutti Suomen vaalitapa: edustajat kilpailivat eduskuntavaaleissa henkilökohtaisilla äänillä menestyksestä myös puolueen sisäisesti. Näin ollen he olivat suoremmin vastuussa äänestäjilleen kuin esimerkiksi listavaaleja hyödyntävässä Ruotsissa.⁴⁵

Valtuutusmallin eli oman äänestäjäkunnan mielipiteen noudattamiseen viittaavia narratiiveja esiintyi erityisesti EU-jäsenyyteen ristiriitaisesti suhtautuneiden keskustan kansanedustajien parissa. Tilanne oli keskustalaisille vaikea: puolueen piiristä noussut pääministeri johti Suomen pyrkimystä päästä unionin jäseneksi samalla, kun sen äänestäjäkunnan enemmistö vastusti liittymistä. Myös Suomen Kristillisen Liiton edustajien haastatteluissa korostettiin oman äänestäjäkunnan näkemysten tärkeyttä.

Keskusta oli palannut vuoden 1991 ”veretseisauttavan” vaalivoiton myötä pääministeripuolueeksi Esko Ahon johdolla. EU-jäsenyyteen liittyvästä asetelmasta muodostui eduskunnan suurimman puolueen kansanedustajille hyvin haastava: keskusta oli profiloitunut vahvan maatalouspolitiikan turvaajana ja sen äänestäjäkunta tuli suurelta osin maaseutuvaltaisilta alueilta. Samalla haja-asutusalueiden tulevaisuudesta sekä maatalousratkaisusta muodostui Suomen EU-jäsenyyden keskeisin neuvottelukysymys ja kiistakapula. Jo jäsenyysprosessin aikana oli tiedossa, että EU-jäsenyys muuttaisi radikaalisti maatalouspolitiikan rakenteita. Keskustan kansanedustajat ja äänestäjäkunta suhtautuivatkin valtavoittoisen kriittisesti EU-jäsenyyteen.⁴⁶

Keskustalaisten kipuilua tilanteessa lisäsi se, ettei EU-kysymys ollut konkreettisesti esillä 1991 eduskuntavaalikamppailussa tai Ahon hallitusta muodostettaessa. Neuvostoliiton romahtaminen syksyllä 1991 sai Suomen valtiojohton kääntymään jäsenyyden hakemisen kannalle. Ruotsi oli ehtinyt yllättää Suomen omalla jäsenhakemuksellaan jo syksyllä 1990.⁴⁷ Keskustan varapuheenjohtajana toiminut Mirja Ryyänen muisteli haastattelussaan, etteivät puolueen edustajat tai äänestäjät olleet antaneet suostumustaan jäsenyyshankkeelle vuoden 1991 vaalien yhteydessä. Kokemuksena oli, että nyt oltiin tekemässä eri tavalla kuin mitä aikaisemmin oli puhuttu.⁴⁸ Keskustan edustajat korostivatkin haastatteluissa, miten sekä kenttäväki että äänestäjät viestittivät kriittistä suhtautumistaan EU-jäsenyyteen läpi jäsenyysprosessin. Terveiset olivat selvät. Esimerkiksi

TERHO

Kuva 2: Keskustalaisten EU-kannattajien ja -vastustajien erot vaikuttavat pieniltä. Terho, pilapiirros, Helsingin Sanomat 15. maaliskuuta 1992.

Aino Suhola painotti haastattelussa, että äänestäjät painostivat edustajia vastustamaan EU:ta lujasti loppuun asti.⁴⁹

Lokakuussa 1994 enemmistö suomalaisista kannatti kansanäänestyksessä EU-jäsenyyttä. Pääministeri Aho satoi oman asemansa jäsenyyteen, kun keskusta hyväksyi kesäkuussa 1994 tiukassa puoluekokousäänestyksessä myönteisen EU-kannan. Monet maaseudun äänestäjät kokivat silti, että heidän valitsemiensa kansanedustajien tulisi äänestää jäsenyyttä vastaan alueellaan vallinneen mielipiteen mukaisesti. Kansanedustajien tilannetta hankaloitti se, että edustajapaikat olisivat pian katkolla kevään 1995 eduskuntavaaleissa. Mirja Ryytänen kuvasi tilannetta vuonna 2008 seuraavasti:

Haastattelija: Kun eduskunta sitten 18. marraskuuta -94 äänesti liittymissopimuksen hyväksymisestä, niin vastaan äänesti 24 ryhmän jäsentä eli miltei puolet. Koko eduskunnassa vastaan äänestäneitä oli 45 eli enemmistö oli Keskustasta. Aika kova

tilanne. Se kuvaa vähän sitä syksyn -94 tilannetta ryhmässä. Silloinhan entinen ulkoministeri Väyrynenkin oli jo vastustamassa tätä.

Ryynänen: Voimakkaasti, ja johtamassa jarrutuskeskustelua jne. Se oli kova syksy. [...] Edeltävät viikot oli öitä valvottu siellä Kesärannassa, ei nyt jatkuvasti, mutta muutamat tämmöiset jäivät mieleen, jolloin mietittiin, mitä on tehtävissä. Välillä näytti siltä, että ryhmän enemmistö [...] Jossain vaiheessa syntyi tämmöisiä joukkoliikkeitä, että kun tuokin, niin miksei minullakin ole oikeus kerätä niitä pisteitä. Kaikkihan tiesivät, että sinä menestyt paremmin [...] Siis se tuntuma oli tämmöinen, että kuka haluaa seuraavissa vaaleissa menestyä, niin se äänestää nyt vastaan. Näin se suurelta osin koettiin, koska monella seudulla – täällä se oli itsestään selvä, että enemmistö oli vastaan – saattoi olla ehkä puoliksi ja puoliksi. Useimmilla kuitenkin omasta äänestäjäkunnasta enemmistö oli vastaan. Silloin siinä on oma poliittinen tulevaisuus katkolla myös yhtä aikaa. Harvoin niin selvästi sitä kanttia mitataan kuin semmoisessa tilanteessa. Ja sitten kun se lähin kaveri, sinun kilpailijasi sieltä samasta vaalipiiristä ja ne kaikki päättävät olla 'ei'-kannalla, niin silloin tietysti ne paineet ovat aina moninkertaiset.⁵⁰

Haastatteluhetkellä Ryynänen korosti keskustalaisten kansanedustajien kokemista ristipaineita. Narratiivissa kuuluu vahvana vaalien merkitys. Kun oman kansanedustajauran jatkuminen on uhattuna, edustajille voi olla tiukka paikka seisoa puolueen kollektiivisesti sopimassa yhteisessä kannassa tai tehdä päätöksiä oman harkinnan ja parhaan mahdollisen tiedon pohjalta. Henkilökohmainen putoaminen on monesti kova paikka edustajille⁵¹, mikä lisää houkutusta mukautua oman äänestäjäkunnan mielipiteeseen valtuutusmallin mukaisesti.

Osa keskustan edustajista kuvaili haastatteluissa päätyneensä kielteiselle kannalle nimenomaisesti äänestäjiensä mielipidettä noudattaen. Juhani Alaranta kuvailee seuraavasti.

Minäkin kävin melkoista jaakobin painia sisälläni siitä, että onko tämä semmoinen asia, että voinko minä siinä päättää nyt yksinään, kun minusta se myönteinen kantta oli selvä. Sitten sitä käsiteltiin paljon niissä minun tukiryhmien kokouksissa eri puolilla maakuntaa. Ja joka paikassa oli tämmöinen viesti, että me olemme valinneet sinut edustajaksemme ja tämä on niin ison luokan kysymys, että sinun täytyy tässä kuunnella omaa kansanäänestystä, siis sen oman äänestäjäkunnan selkeää kantaa, joka oli noin 80-prosenttisesti kielteinen EU:lle. Ehkä se pikku osa oli myönteistä. Minä sitten sillä perusteella ajattelin, että tulipa kansanäänestyksen tulokseksi mikä tahansa, niin tietysti sekin kansanosa, joka vastustaa, tarvitsee omat edusta-

jansa eduskuntaan, joka sitten päättää jäsenyyden lopullisesti. Sillä lailla minä sen ajattelin, että minä edustan nyt sitä kansanosaa, joka on ehdottoman fanaattisesti vastaan. Ja lähinnähän se oli sitä minulle tuttua maaseutuväestöä, joka pelkäsi, miten käy maatalouden, heidän ammattinsa ja elämänsä. Kyllä sen ymmärsi, että niillä oli siinä paljon uhkakuvia.⁵²

Samansuuntaista narratiivia korosti myös sittemmin pitkän edustajauran tehnyt Timo Kalli. Hän luonnehti ymmärtäneensä, että EU-jäsenyys olisi Suomelle kokonaisuutena parempi. Lopulta hän kuitenkin äänesti Alarannan tavoin jäsenyyttä vastaan.

"[...] Minulle se oli sekä turvallisuuspoliittinen ja sitten tämmöiset länsimaiset arvot, ja kun minä koin, että tyhjän päällä ei voi olla, että jossain poolissa sinun pitää olla. Mutta sitten minä tajusin sen, että minun äänestäjäni ovat tiettyä mieltä."⁵³

Kyseisissä esimerkeissä edustajat kuvailivat, miten he olivat ikään kuin pakorkaossa ja joutuivat äänestäjäkuntansa mielipiteen vuoksi äänestämään jäsenyyttä vastaan. Lainauksissa ei suoraan viitata tuleviin vaaleihin ja uudelleenvalintaan, mutta jännite on luettavissa rivien välistä. Kumpikin edustaja kertoi pitävänsä haastatteluhetkestä katsottuna EU-päätöstä myös oikeana. Haastatteluiden pohjalta on kuitenkin käytännössä mahdotonta arvioida, mitä kyseiset kansanedustajat todellisuudessa ajattelivat päätöksentekohetkellä. Vastustivatko he jäsenyyttä valtuutusmallin mukaisen edustajuuskäsityksen pohjalta, kuten haastatteluissa korostavat? Vai jostain muusta syystä? Jälkimmäisessä tapauksessa haastatteluhetki tarjoaisi otollisen mahdollisuuden perustella äänestäjien tahdon noudattamisella omaa aikaisempaa, mahdollisesti myöhemmin virheelliseltä näyttäytynyttä päätöstä.

Toisaalta keskustalaisten kansanedustajien haastatteluissa EU-vastustusta perusteltiin jälkikäteen myös perustuen edustajien omaan harkintaan. Liittyminen nähtiin usein haitalliseksi juuri Suomen maataloudelle.⁵⁴ Lisäksi esimerkiksi jyväskyläläinen Aino Suhola korosti haastattelussa olleensa jäsenyyttä vastaan ennen kaikkea "arvovalintana". Hän kuvaili haastatteluhetkellä Euroopan unionia keinotekoisena yhteenliittymänä, jonka ongelmat olivat tulleet jäsenyyspäätöksen jälkeen esiin.⁵⁵

Muistitietohaastatteluiden kuvauksissa korostui myös, miten EU-jäsenyyden puolesta lopulta oman mielipiteensä tai puoluejohdon kannan pohjalta äänestäneet keskustalaiset kansanedustajat halusivat tuoda esiin turhautu-

mistaan. He korostivat haastatteluissa narratiivia, jonka mukaan he tekivät oikein kannattaessaan jäsenyyttä. Äänestäjät sen sijaan palkitsivat edustajia, jotka asettuivat keskustan linjaa ja kansanäänestyksen tulosta vastaan. Myöhemmin tehtyjen haastatteluiden asetelma lähtee vahvasti oletuksesta, että Suomen EU-liittymispäätös oli 1990-luvulla ”oikea” ratkaisu, kun taas sen vastustajat olivat ikään kuin ”väärässä”.

Marja-Liisa Lindqvist muisteli esimerkiksi, että häntä pidettiin suoranaishana petturina kannattaessaan jäsenyyttä. Häntä saatettiin kutsua muun muassa ”Brysselin kätyriksi”. Puolustautuminen oli vaikeaa isoissa vaalitulaisuuksissa. Lindqvist myös kuvaili, miten osa keskustalaisista edustajakollegoista saattoi kahden kesken tokaista, että Suomen paikka oli kyllä EU:ssa, mutta keskustan edustajien ei pitänyt puolustaa jäsenyyttä, koska sen jäsenet olivat sitä vastaan. Asetelma näkyi myös Lindqvistin 1995 vaalien tuloksessa, jossa hänen äänimääränsä lähes puolittui. Hän pääsi silti läpi, pitkälti vastaan äänestäneen, huiman äänipotin keränneen Sirkka-Liisa Anttilan vetämänä.⁵⁶ Rose-Marie Björkenheim puolestaan tippui eduskunnasta. Oman jälkikäteisarvionsa mukaan syynä oli juuri hänen myönteinen EU-kantansa. Haastattelussa Björkenheim kuvaili kokeneensa tehtäväkseen ajatella itsenäisesti äänestäjiensä etua. Katumusta hän ei valinnastaan tuntenut:

Olisin varmaan aika häpeissäni, jos olisin äänestänyt EU:ta vastaan pitääkseni kiinni eduskunta paikastani. En olisi oikeastaan pystynyt siihen.⁵⁷

Kansanedustajien kuvauksissa nousee esiin myös Sudulichin, Trummin ja Bridgewaterin arkkityypeissäkin esiintyvä ulkopuolisen painostuksen rooli. Haastatteluissa nousee myös toistuvasti esiin päätöksenteon johdonmukaisuuden hyveellisyys. Johdonmukaisuuden merkitystä korostetaan liittyen kansanedustajan toimintaan sekä kansanedustajan ja äänestäjän suhteeseen. Kuten Keskustan Juha Korkea-aho kuvaili:

Siis se oli aivan yksimielinen palaute, että oikealla linjalla [vastustaessaan EU:ta]. Kyllä kansalaiset olivat vaalipiirissä huomanneet minun tällaisen johdonmukaisen toiminnan asian suhteen. Minä olin Satakunnan vaalipiirin ykköshenkilö tässä vastustajien rintamassa. [...]. Minä sain paljon sitten vaalien yhteydessä ja sen jälkeenkin palautetta siitä, että 'kunnioitan sinua, vaikka olinkin jäsenyyden kannalla, siksi, että olit niin johdonmukaisesti ja selkeästi sillä kannalla kuin olit'. Minähän sain melkein 10 000 ääntä sitten, kovan vaalivoiton, vaaliväyryyn silloin 95.⁵⁸

Johdonmukaisen päätöksenteon hyveellisyyttä korostava narratiivi nousi esiin muissakin edustajien kuvauksissa. Ajattelutavan mukaan ei ole niin väliä, mitä mieltä edustaja jostakin asiasta on, ja onko omaan linjaan päätynyt omaan harkinnan, puolueen linjan vai äänestäjäkunnan mielipiteen pohjalta. Sen sijaan äänestäjien ja kollegoiden nähdään arvostavan sitä, että päätöksenteko noudattaa selkeää johdonmukaisuutta.

Tätä korostettiin myös sellaisten keskustalaisten taholta, jotka tulivat vahvasti EU-vastaiselta alueelta, mutta kuvailivat päätyneensä äänestämään EU-liittymisen puolesta selkeästi kansanäänestyksen koko maan yhteisen tuloksen pohjalta. Narratiiveissa näkyi viitteitä limittäisistä edunvalvontamalliin ja kansanedustajan omaan harkintaan liittyvistä edustajuuskäsityksistä, joiden pohjalta edustajat toimivat oman äänestäjäkuntansa mielipiteen vastaisesti. Samalla kuvauksissa esiintyi vahvana ajatus, että Suomen kansa kokonaisuudessaan antoi kansanäänestyksessä valtuutuksen EU-jäsenyydelle, mitä edustajan tulisi kunnioittaa.

Kymen vaaliipiiristä kotoisin oleva Raimo Liikkanen muisteli haastattelussa, ettei hän ollut EU:sta kovin innostunut. Liikkanen kuitenkin toi esiin ilmoittaneensa hyvissä ajoin, että aikoi kunnioittaa koko maan kansanäänestyksen tulosta johdonmukaisesti. Hän muisteli painottaneensa äänestäjilleen, ettei kansanäänestyksiä pitäisi järjestää, ellei tulokseen sitouduttaisi. Liikkanen säilytti vuoden 1995 eduskuntavaaleissa paikkansa, vaikka muisteli saaneensa äänestäjäkunnaltaan myös uhkauksia kautensa jäävän viimeiseksi.

Se [johdonmukaisuus] oli se, mikä pelasti minut. Äänestin 'kyllä' kansanäänestyksen mukaan, vaikka sain monenlaisia uhkauksiakin juuri siinä äänestyksen alla. Pidin kuitenkin sen, mitä ... Siinäkin näkee, että kannattaa seisoa sanojensa takana, eli mitä sanoo, niin se on siinä.⁵⁹

Vaikka keskusta menetti vuoden 1995 eduskuntavaaleissa 11 paikkaa vaikeiden lamaratkaisujen ja EU-jäsenyyspäätöksen myötä, useat EU-jäsenyyttä vastustaneet edustajat saivat roiman lisäyksen äänipottiinsa. Aina jäsenyyttä vastaan äänestäminen ei kuitenkaan resonoinut hyvänä vaalituloksena. Tällaisissa tapauksissa syyksi arvioitiin johdonmukaisuuden puutetta. Esimerkiksi Kyösti Virrankoski ajatteli haastatteluhetkellä tippuneensa eduskunnasta sen takia, ettei ollut riittävästi EU-jäsenyyttä vastaan. Virrankoski oli kesäkuussa 1994 tukenut hallituksen EU-myönteistä linjaa Jyväskylän puoluekokouksessa sekä

eduskunnan tärkeässä luottamusäänestyksessä. Marraskuun 1994 lopullisessa täysistuntoäänestyksessä Virrankoski puolestaan äänesti vastaan. Hän arvioi:

Vaikka olin vastaan EU-jäsenyyttä, niin en ollut riittävästi vastaan. Se, että olin vastaan, niin kuitenkin sellainen vajaa kolmasosa minun äänestäjistä olivat EU:hun liittymisen puolesta. Niitä ärsytti se, niin he äänestivät sitten näitä keskustan ehdokkaita, jotka olivat puolesta. [...] Jos olisin ollut puolesta, olisin tipahtanut varmasti. Mutta sitten kun olin vastaan, niin en ollut tarpeeksi vastaan, että olisi saanut näitä EU-kriittisiä. Olisi pitänyt puida nyrkkiä ja olla vastaan, niin sitten olisi ehkä voinut ehkä saada sen riittävän määrän ääniä.⁶⁰

Myös toisen hallituspuolueen, Suomen Kristillisen Liiton, kansanedustajien kuvauksissa sekoittui äänestäjien mielipiteeseen pohjautuvaan valtuutusmalliin ja itsenäiseen mielipiteeseen kytkeytyvään edunvalvontamalliin liittyviä narratiiveja. Pienpuolueella vaakakupissa painoi myös puolueen kollektiivinen etu. Kristilliset olivat saavuttaneet Ahon hallituksessa historiansa ensimmäisen hallituspaikan. Puolueen kannattajakunnasta noin kaksi kolmasosaa oli entisen puoluesihteerin haastattelussa esittämän arvion mukaan EU-vastaisia. Hallitustaipaleen jatkumisen priorisointi kuitenkin vaati kansanedustajia myöntymään jäsenyyden hakemiseen sen jälkeen, kun pääministeri Aho ja presidentti Mauno Koivisto päätyivät tähän ratkaisuun.⁶¹

Keskustalaisten tavoin, kipuilu hallitusvastuun ja oman äänestäjäkunnan välissä kuuluu Kristillisen Liiton kansanedustajien haastatteluissa.⁶² Verrattuna keskustaan, kristilliset kuitenkin korostivat puolueena julkisuudessa puheenjohtajansa Toimi Kankaanniemen johdolla kielteistä EU-linjaa. Vaikka puolue oli mukana hallituksessa, EU-kysymyksen osalta sen toiminnassa ja viestinnässä korostui oman äänestäjäkunnan mielipiteen tärkeys. Esimerkiksi eduskunnan päättäessä maaliskuussa 1992 jäsenyyshakemuksen jättämisestä, äänestivät kristilliset koko ryhmänä vastaan.⁶³ Kristilliset saivat kuitenkin jatkaa hallituksessa.⁶⁴

Lopulta EU-kysymys päätti kristillisten hallitustaipaleen. Puolueen ainoa ministeri Kankaanniemi erosi kesäkuussa 1994 hallituksesta eduskunnan ratifioitua liittymissopimuksen. Kansanedustaja Leea Hiltunen muisteli haastattelussaan, että puheenjohtaja Kankaanniemen päätös jakoi puoluetta. Osa olisi halunnut jäädä hallitukseen, mutta toiset näkivät eron suoraselkäisenä: Ahon hallituksen ajama EU-päätös ei tyydyttänyt puolueväkeä tai kristillisten äänestäjäkuntaa.⁶⁵ Jouko Jääskeläinen kuvaili esimerkiksi haastattelus-

TERHO

Kuva 3: Pilapiirtäjä spekuloi lehahtaako kristilliset ulos hallituksesta. Terho, pilapiirros, *Helsingin Sanomat* 1. maaliskuuta 1992.

saan, että eropäätös pohjautui vahvasti äänestäjäkunnan mielipiteeseen. Jättämällä hallituksen ja vastustamalla EU:ta, Kristillinen Liitto sai pidettyä voimansa kasassa ja puolueen tulevaisuuden avoimena tulevissa eduskuntavaaleissa.⁶⁶ Esimerkiksi Toimi Kankaanniemi sai 1995 tuntuvaan äänivyöryyn profiloiduttuaan EU:n vastustajana. Hän itse painotti haastattelussaan, että päätöksellä jättää hallitus oli äänimäärälle ratkaiseva merkitys:

Minulla oli tilaisuuksia esimerkiksi täällä Jyväskylässä, [...] pidin siellä tilaisuuden, niin se [kahvila] oli niin täynnä, että lähellekään kaikki eivät mahtuneet sisään. Kadulla oli valtavasti väkeä. Minulla oli ihan kyllä semmoinen voimakas hype päällä, että tuli raju palaute ja myönteinen siis pelkästään, että ainoa suoraselkäinen niin sanotusti.⁶⁷

Kristillisen Liiton edustajien kuvauksista ja heidän narratiiveistaan muodostuu vähemmän yllättäen kuva, että pienpuolueelle oman äänestäjäkunnan mielipiteen painottaminen on sen olemassaolon jatkuvuudelle huomattavasti suurempia puolueita tärkeämpää. Samalla edustajat painottivat, ettei kyse ollut pelkästä opportunistista. Etenkin Toimi Kankaanniemi mutta myös Jouko Jääskeläinen ja Leena Hiltunen painottivat, ettei EU-jäsenyys aidosti heidän sen aikaisen ar-

vionsa mukaan ollut 1990-luvulla Suomen kokonaisedun mukaista. Kristilliset korostivat jälkikäteen narratiiveja, joiden mukaan he ajoivat ryhmässä sovitun mielipiteen mukaisesti sekä äänestäjäkuntansa että omia näkemyksiään.

Puoluelinja tukena ja puoluelinjaa tukemassa

Puolueuskollisuuteen eli kollektiivisuuteen ja puolueen yhteisen linjan noudattamiseen viittaavia edustajuuskäsitysnarratiiveja esiintyy kaikkien puolueiden edustajien muistamisessa. Tämä ei yllätä, sillä puolueilla ja niiden eduskuntaryhmillä on Suomen eduskunnan ja kansanedustajien työn kannalta keskeinen rooli.

Tässä osiossa kuvaan, miten puolueiden kollektiiviset EU-jäsenyyspäätökset olivat kattavasti läsnä edustajien pohdinnoissa läpi puoluekentän. Kuten jo edellisissä osioissa korostin, edustajat peilasivat haastatteluissaan suhtautumistaan jäsenyyspäätökseen alati suhteessa puolueensa linjaan. Muisteluun vaikutti oleellisesti, kykenivätkö puolueet muodostamaan yhtenäisen rintaman, jota kansanedustajat noudattivat, vai hajosiko ryhmän yhtenäisyys. Jälkimmäisessä tapauksessa kuvauksissa korostuivat puoluejohdon pyrkimykset saada edustajia yhteiselle linjalle.

Oppositiopuolue Vasemmistoliitto jakautui lopulta pahoin EU-kysymyksessä. Ryhmänä se vastusti jäsenyysshakemuksen jättämistä vielä alkuvuonna 1992. Eduskuntaryhmä päätti kuitenkin sitoutua kansanäänestyksen tulokseen.⁶⁸ Päätöksessä näkyi selvästi vahva kollektiivisen päätöksenteon periaate.⁶⁹ Esimerkiksi Claes Andersson korosti haastattelussaan olleensa itse EU-jäsenyyttä vastaan, mutta äänestäneensä silti jäsenyyden puolesta kansanäänestyksen koko maan tuloksen mukaisesti.⁷⁰ Martti Korhonen puolestaan kuvaili vasemmistoliitossa esiintyneitä tunteita seuraavasti:

Sitten kun päätetään äänestää kansanäänestyksellä, niin sitten mennään sen mukaan mitä kansanäänestys antaa tulokseksi. Olkoon se ero mikä tahansa sitten, kun se ero vaan on. Näinhän se meni.⁷¹

Myös Outi Ojala kertoi haastattelussa äänestäneensä kansanäänestyksessä liittymistä vastaan, mutta eduskunnassa marraskuussa 1994 liittymisen puolesta. Hän kuvaili varsin suorasukaisesti kansanäänestyksen merkitystä sekä omalle että puolueensa päätökselle EU-kysymyksessä:

Minusta se on kansan tahdon kunnioittamista. Jos kerran järjestetään, vaikka se on kuinka neuvoa antava kansanäänestys, niin se tulos oli mielestäni selvä, toisin kuin jotkut väittävät, että jos niin vähän äänestää, ettei se ollut puolta kansasta. No, jos kansa ei äänestä, niin katson, että se on sitten kansan oma vika, miksei äänestä. Mutta jos kansalta kysytään näin merkittävässä asiassa mielipidettä, niin olisi aika erikoista äänestää, tai minä koin, että en halua äänestää kansan tahdon vastaisesti. Minä perustelen [tätä] sillä.⁷²

Vasemmistoliiton edustajien narratiiveissa näkyy viitteitä puolueuskollisuuteen ja kollektiiviseen päätökseen kahdella tasolla. Ensinnäkin eduskuntaryhmä päätti yhdessä sitoutua kansanäänestyksen lopputulokseen ja äänestää sen mukaan riippumatta edustajien omista mielipiteistä. Toisaalta puolueen edustajat lukivat valtaosin kansanäänestyksen tulosta suomalaisten kollektiivisena päätöksenä liittyä unioniin.

Moni vasemmistoliiton äänestäjä pettyi puolueen linjaukseen. Vasemmistolla oli kansanedustajia ja äänestäjiä maaseutuvaltaisilta ja EU:hun hyvin kriittisesti suhtautuneilta alueilta. Lisäksi kysymys länsi-integraatiosta vaikutti olleen monelle vasemmiston äänestäjälle ja kansanedustajalle ideologisesti vaikea.⁷³ Äänestäjäkunnan vahva painostus rikkoi lopulta merkittävästi vasemmistoliiton rivejä: noin kolmannes puolueen 19 edustajasta äänesti jäsenyyttä vastaan.⁷⁴ Kyllä-äänestäneet edustajat muistelivat saaneensa puhelinsoittoja, tappouhkauksia ja jopa vessapaperia kansalta.⁷⁵

Vastaan äänestäneiden ei kuvailla noudattaneen aikaisempaa ideologista enemmistö-vähemmistö-jakoa, vaan heidän joukossaan oli niin entisiä sosialisteja kuin kommunistejakin.⁷⁶ Turusta kotoisin olevan Heli Astalan perusteluissa kuului vahvana oman äänestäjäryhmän mielipiteen tärkeys samoin kuin joidenkin keskustalaisten muistelemisessa. Astala tulkitsi ei-äänien edustaneen vahvasti hänen oman äänestäjäkuntansa tahtoa. Haastatteluhetkellä hän kuvasi:

Vaikka minua yritettiin painostaa todella paljon siinä asiassa monilta tahoilta, saanoin aina, että omia äänestäjiäni en tule koskaan pettämään, koska he vastustavat tätä ja minä vastustan myös, sillä minä itsekin vastustin sitä.⁷⁷

Myös Vihreän liiton kansanedustajien haastatteluissa puolueuskollisuuteen liittyvät narratiivit ovat vahvasti esillä. Verrattuna keskustaan ja vasemmis-

toliittoon, asetelma oli kuitenkin vihreillä erilainen: puolueen eduskuntaryhmä teki hyvin toteutuneen kollektiivisen päätöksen äänestää EU-jäsenyydestä kansanäänestyksen koko maan tuloksen mukaisesti. Päätös piti, vaikka jäsenyysprosessin aikana puolueen edustajien mielipiteet vaihtelivat. Vihreät oli myös ainoa ryhmä, joka kannatti sitovan kansanäänestyksen järjestämistä.⁷⁸

Lopulta vihreiden kymmenhenkisestä eduskuntaryhmästä ainoastaan yksi kansanedustaja äänesti eduskunnassa jäsenyyttä vastaan. Erkki Pulliainen profiloitui julkisuudessa tiukkana EU-vastustajana. Poiketen muista vihreistä, Pulliaisen muistitietohaastattelussa korostui vahvasti itsenäiseen ja omaan harkintaan pohjautuva päätöksenteko. Hän painotti äänestäneensä EU-jäsenyyttä vastaan, koska hän tulkitsi jäsenyyden tarkoittavan kaikkien Maastrichtin sopimuksen osien hyväksymistä. Pulliainen korosti haastattelussaan, että olisi itse halunnut saada vielä erillisen kansanäänestyksen Euroopan talous- ja rahaliitosta.⁷⁹

Ruotsalaisen kansanpuolueen piirissä kollektiivinen päätöksenteko piti myös hyvin linjansa. Vaikka RKP:ssä oli maaseutuvaltaisilta alueilta tulevia kansanedustajia, jotka kuvasivat haastatteluissaan joutuneensa hallitusvastuun ja puolueen myönteisen EU-kannan takia kovan ryöpytyksen kohteeksi⁸⁰, lopulta vain yksi puolueen edustaja äänesti EU-päätöksessä liittymistä vastaan. RKP:n edustajien haastattelukuvauksissa kuuluu osin edunvalvontamalliin ja toisaalta myös puoluelinjaan liittyvään ulkopuoliseen auktoriteettiin liittyviä narratiiveja edustajuudesta.

SDP:n piirissä puolueuskollisuuteen liittyviä narratiiveja esiintyi toisenlaisessa valossa. Puolueen päättämän kollektiivisen EU-myönteisen linjan tulkittiin jälkikäteen korostetusti vaikuttaneen sekä kansanäänestyksen lopputulokseen että kansanedustajien omaan asemaan kansalaiskeskustelun keskellä. Puolueen varapuheenjohtajana toiminut Antero Kekkonen muisteli haastattelussaan kiertäneensä laajasti ympäri maata ennen kansanäänestystä. Hän arvioi, ettei sosiaalidemokraattien kenttä ollut sinänsä innostunut EU:sta, mutta toisaalta sen äänestäjät eivät myöskään vastustaneet unionia fanaattisesti. Kekkonen kuvailee:

Jos siinä tilanteessa SDP olisi ottanut kannan, että ei käy, niin kansanäänestyksen tulos olisi ollut toinen. Jos SDP olisi ottanut sen kannan, että kumpi vaan käy, niin kansanäänestyksen tulos olisi ollut toinen. Olen vakaasti sitä mieltä, että se, että SDP otti niin jämerän kannan EU:hun menon puolesta, ratkaisi tämän kansanäänestyksen. Minä olen erittäin vakaasti, erittäin vakaasti tätä mieltä, ja tämä perus-

tuu melko isoon kentällä liikkumiseen ja kentän kiertämiseen. [...] jos puolue olisi tässä asiassa jätetty ajalehtimaan, niin minä luulen, että kansanäänestyksen tulos olisi ollut toinen. SDP kanta nimittäin vaikutti myöskin ammattiyhdistysliikkeen kantaan ihan ratkaisevalla tavalla, ja ammattiyhdistysliikehän oli perin aktiivinen jossain vaiheessa EU:n puolesta.⁸¹

Myös Jouni Backman ja Timo Roos antavat jälkikäteen ammattiyhdistysliikkeen päätökselle suuren painoarvon.⁸² Sillä oli heidän arvionsa mukaan tärkeä vaikutus kansalaisiin. Roos kuvailee:

Sellaisetkin ihmiset, joiden olisi olettanut olevan sitä vastaan, toivat esille sen koi-vistolaisen ajatuksen, että kyllä olisi syytä olla paikalla silloin, kun itseään koskevia päätöksiä tehdään.⁸³

Jouni Backman myös tulkitsti, ettei kaudella 1991–1995 vallinnut tiukka hallitus-oppositioasetelma niinkään pätenyt EU-kysymyksessä. Kokoomus, SDP ja keskustan EU-myönteinen siipi yhdistivät voimansa EU-jäsenyyden puolesta, eikä suoranaista Suomen sisäistä ”sisällissotaa” syttynyt. Tämä olisi ollut uhkana, jos keskusta olisi puolueena ryhtynyt vastustamaan EU-jäsenyyttä.⁸⁴

Haastattelujen kuvauksista kuuluu, että sosiaalidemokraatit haluavat korostaa omaa asemaansa ja puolueen yhtenäistä ja vahvaa linjaa Suomen EU-liittymisen taustalla. Puolue oli narratiivin mukaan vahvasti viemässä Suomea unioniin, vaikka olikin vaalikaudella oppositiossa. Kuten kokoomuksen kohdalla, myös pääoppositiopuolue SDP:n edustajien kokemukset EU-jäsenyydessä ja siihen liittyneestä kansalaiskeskusteluista olivat pääosin positiivisia.

Joissain kuvauksissa kuitenkin tuotiin myös esiin, kuinka etenkin vasemmistoliittolaisten tiukka EU-vastustus aiheutti painetta myös SDP:n edustajille. Pelkona oli, että osa SDP:n kannattajakunnasta äänestäisi tulevissa vaaleissa EU-kriittisiä vasemmistoliittolaisia SDP:n myönteisen kannan takia. Esimerkiksi tamperelainen Arja Ojala muisteli kuulleen hyvinkin voimakkaita EU-kannanottoja, jotka saivat sosiaalidemokraatit varautuneiksi.⁸⁵ Puolueen kollektiivisen myönteisen suhtautumisen nähtiin jälkikäteen auttaneen vuoden 1995 vaaleissa niitä edustajia, jotka tulivat EU-vastaisilta alueilta. Esimerkiksi Marjatta Vehkaoja muistaa myönteisen EU-kannan olleen hänelle poliittinen riski. Kyllä-ääni olisi hyvin voinut tarkoittaa edustajanpaikan menettämistä, mutta puolueen yhteinen ja kollektiivinen EU-kanta auttoi.⁸⁶

SUOMEN KUVALEHTI 7

Kuva 4: Jo oppositiojohtajana Paavo Lipponen yhdistettiin suurielaiseen unioniin. Suomen Kuvalehti, 1994:42, 21. lokakuuta 1994, sivut 6–7. Kuvat: Hannu Lindroos ja Markku Niskanen.

Sosiaalidemokraattien haastatteluissa näkyivät myös puolueen puheenjohtaja Paavo Lipposen vahva asema sekä tämän 1990-luvulla korostamat narratiivit. Lipponen nousi puolueen johtoon kesällä 1993, ja hänen hyvin integraatiomyönteinen kantansa vaikutti voimakkaasti SDP:n linjaan.⁸⁷ Puolueen edustajien haastatteluhetkillä tekemissä kuvauksissa korostuu Lipposen läpi pääministerikautensa 1995–2003 toistama tavoite Suomen viemisestä unionin ytimeen ja päättäviin pöytiin. Toisaalta kokoomusedustajien tavoin myös sosiaalidemokraatit korostavat Suomen ”lännettämisen” merkitystä. Tarja Kautto kuvailee:

Olen lähtenyt siitä, että me olemme osa länttä. Meidän henkinen, kulttuurillinen ja yhteistyö, kaikki on enemmän sinne päin. Näin että se on enemmän vapauttavaa. Olen kokenut, että idällä oli niin paljon kahleista menneisyyttä. Uskon että meillä on enemmän mahdollisuuksia ja turvaa tulevaisuudessa suuntautumalla sinne. Parempi päästä pöytään keskustelemaan kuin olla ulkona.⁸⁸

Keskustalaisten muistamisen narratiiveissa puolueuskollisuuden merkitys näyttelee sen sijaan merkittävää roolia tapauksissa, joissa edustajat kertovat taipuneensa kyllä-kannalle omista ja äänestäjäkuntansa näkemyksistä poiketen. Keskustan ja Esko Ahon rooli nähdään haastatteluissa puoluerajat ylittävasti keskeiseksi Suomen EU-jäsenyydelle.⁸⁹ Helpolla Aho ei EU-jäsenyyt-

Kuva 5: Esko Aho teki EU-jäsenyy prosessin aikana useita ukaaseja. Suomen Kuvalehden kansikuvassa viesti on suunnattu kokoomukselle. Suomen Kuvalehti, 1994:23, 10. kesäkuuta 1994, kansikuva. Kannen kuva: Hannu Lindroos.

tä saanut vietyä läpi. Keskustalaiset edustajat muistelevat Ahon uhanneen useampaan otteeseen vähintäänkin epäsuorasti eroamisellaan, jollei ryhmä tai riittävän iso osa ryhmästä tukisi Suomen liittymistä jäsenyyssprosessin eri vaiheissa.⁹⁰ Todellisen ota tai jätä -tarjouksen Aho antoi kesäkuun 1994 puoluekokouksessa. Tuolloin jäsenyysneuvottelut olivat jo päättyneet ja liittymissopimus selvillä. Aho asetti puoluekokouksessa oman asemansa puolueen puheenjohtajana ja pääministerinä riippuvaiseksi EU-jäsenyyden hyväksymisestä.⁹¹ Ukaasi toimi, ja keskustan puoluekokous asettui niukasti tukemaan keskustalaisen pääministerin johtamaa hallitusta. Ilman Ahon vahvaa omaa EU-myönteistä kantaa ja painostusta, suurempi joukko keskustalaisia olisi lopulta äänestänyt eduskunnassa EU-jäsenyyttä vastaan marraskuussa 1994.⁹²

Edustajien päätökseen liittyi halu pitää keskusta pääministeripuolueena. Esimerkiksi Hannu Kemppainen muisteli haastattelussaan äänestäneensä kansanäänestyksessä jäsenyyttä vastaan, mutta lopulta marraskuussa 1994 sen puolesta. Kemppainen korosti ajatelleensa asiassa välillisesti myös omia äänestäjiään. Hän luonnehti ymmärtäneensä kansanäänestyksen jälkeen integraation olevan joka tapauksessa tulossa. Tässä tapauksessa hän ajatteli olevan parempi, että Suomen vie EU:hun Ahon hallitus, joka ymmärtää maa-seudun ja maatalouden ongelmia.

[...] muistan ottaneeni [kansanäänestyksen jälkeen] isossa auditoriossa Väyrysen kanssa yhteen siitä, – että kun meille kuitenkin se integraatio tulee, ja että jos kansa äänestää, niin meillä pitää olla semmoinen hallitus, joka huolehtii siitä, että haittavaikutukset hoidetaan. – Kyllä minä olen tuossa vaiheessa tukenut, ja olin sitä mieltä, että parempi on, että keskustavetoinen hallitus vie meidät EU:hun, kun se kansanäänestys ratkaisee, kuin että me annamme kilpailijoiden viedä, jolloin ne ehdot huononevat vielä.⁹³

Puolueen yhteisen linjan puolustaminen ja EU-jäsenyyden ajamiseen liittyvien henkilökohtaisten riskien nähdään haastatteluissa olleen suurimpia puolueen vastuupaikoilla. Esimerkiksi keskustan Aapo Saari muisteli haastattelussaan olleensa onnekas hävittyään äänestyksen eduskuntaryhmän puheenjohtajan paikasta. Hän arvioi:

Jos minä olisin sen vaalin voittanut, niin olisin pudonnut neljä vuotta aikaisemmin eduskunnasta, koska ryhmän puheenjohtajahan oli pakotettu siinä EU-asiassa olemaan rivissä ja paimentamaan muitakin.⁹⁴

Vuoden 2003 haastatteluhetkellä Saari tunnistaa, että liittymistä vastustava päätös oli tehty hetkessä ja jälkikäteen monet asiat näyttävät erilaisilta. Sitten minijäsenyys on osoittautunut hänestä järkeväksi. Henkilökohtainen asema ja tulevat vaalit saivat Saaren kuitenkin priorisoimaan äänestäjäkuntansa kantaa ja äänestämään EU:ta vastaan.⁹⁵

Jäsenyyden puolesta lopulta äänestänyt Tellervo Renko tiivistä haastattelussaan keskustalaisten haastatteluissa korostamaa narratiivia ja puntarointia, kun hän pohtii ketä kansanedustajan pitäisi oikeastaan edustaa:

Oulun vaalipiirissä muistaakseni oli kaksi kuntaa, jotka olivat samaa mieltä kuin minä, jos katsotaan kuntien lopputuloksia kaikkien äänestäjien kannalta. Kaikki muut vastustivat. Eli siinä joutui kysymään, että kenen asialla minä olen: vaalipiirini asialla, omalla asialla vai olenko minä valtion asialla. Ja jos [kansanäänestyksen] tulos on kuitenkin positiivinen koko valtiota ajateltuna, niin silloin yhden alueen edut ja omat edut jäävät sivuun. Kaikki eivät sitä nähneet näin, vaan katsoivat, että kansa on antanut valtakirjan [eduskuntavaaleissa] ja sillä valtakirjalla toimitaan ja ne ehdot sanellaan sieltä. Tämä oli se ristiriita, jonka kanssa minä jouduin vastakain itse henkilökohtaisesti.⁹⁶

Edustajuuskäsitykset henkilökohtaisena puntarointina

Eduskunnan muistitietoarkiston haastatteluiden pohjalta ei ole mahdollista tehdä kattavia yleistyksiä siitä, miten kansanedustajat tulkitsevat omia edustajuuskäsityksiään erilaisissa politiikkakysymyksissä. Sen sijaan kansanedustajien EU-jäsenyyspäätökseen liittyvien narratiivien analysoiminen osoittaa, miten henkilökohtaisesta ja monitulkintaisesta kysymyksestä edustajuuskäsityksessä on kyse. Kansanedustajien kuvaukset ja tulkinnat tarjoavat tietoa siitä, millaisia painotuksia ja argumentaatiota heidän mielessään liikkuu päätöksenteon yhteydessä ja minkälaisia narratiiveja he haluavat jälkikäteen painottaa.

Kansanedustajat kiinnittivät huomiota omiin edustajuuskäsityksiinsä etenkin silloin, kun kysymys jakoi vahvasti sekä edustettavia (äänestäjiä) että edustajia. Mahdollinen ristiriita puolueen kollektiivisen kannan sekä edustajan oman ja/tai äänestäjäkunnan mielipiteen välillä nosti kysymyksen edustajuudesta selvästi esille. Myös keskusta-periferia-ulottuvuus näkyy haastatteluissa. Haja-asutusalueilta tulleet edustajat painottivat enemmän omaa äänes-

täjäkuntaansa edustajuuden kohteena. Myös lähestyvien vaalien merkitys oli usein suuri. Edustajuuskäsitykset jäivät sen sijaan muistamisessa vähemmälle huomiolle, jos edustajat tulkitsivat oman ja äänestäjäkuntansa mielipiteen sekä puolueen kannan yhteneviksi. Näissä tilanteissa edustajuuskäsitykseen ei liittynyt problematiikkaa.

Sudulichin, Trummin ja Bridgewaterin lähestymistapa ja heidän hyödyntämänsä edustajuusarkkityypit auttavat tässä tutkimuksessa edustajuuskäsityksiin liittyvien narratiivien hahmottamisessa etenkin silloin, kun edustajien muistamisessa on eriteltävissä selkeästi ristiriita heidän oman mielipiteensä ja ulkopuolisen auktoriteetin välillä. Sama pätee, kun edustaja kuvaa ristiriitoja oman äänestäjäkuntansa ja puolueen mielipiteen välillä. Näissä tapauksissa lähestymistavan varsin suoraviivaiset ja pelkistetyt edustajuuden arkkityypit auttavat havainnollistamaan kansanedustajien käsityksiä sekä päätöksenteon taustalla esiintyviä narratiiveja ja motiiveja.

Usein edustajan narratiiveja ei voi kuitenkaan täysin jakaa selkeärajaisiin edustajuuden arkkityyppeihin, vaan edustajuuskäsitykset esiintyvät kansanedustajien narratiiveissa limittäin. Näin on etenkin tapauksissa, joissa edustaja sekä puolue ja/tai oma äänestäjäkunta ajattelivat asiasta samansuuntaisesti. Näissä tapauksissa oli aineiston pohjalta käytännössä mahdotonta arvioida, mihin edustajuuskäsitykseen kansanedustajat tulkitsivat päätöksensä ensi sijassa nojaavan. Narratiiveissa nousee esiin myös arkkityyppien ulkopuolisia painotuksia edustajuuteen liittyen. Näin oli esimerkiksi päätöksenteon johdonmukaisuuteen liittyen.

Edunvalvontamalliin viittaavia kuvauksia esiintyy haastatteluissa useimmiten silloin, kun kansanedustajat haluavat painottaa EU-jäsenyyden Suomen kansalle mahdollisesti tuomia kokonaishyötyjä. Jäsenyyden ymmärrettiin aiheuttavan haasteita joillain politiikkasektoreilla tai tietyille väestöryhmille. Kokonaisuutena jäsenyyttä kuitenkin kannatettiin oman harkinnan ja saadun informaation perusteella. Argumenteissa korostuivat esimerkiksi maan turvallisuuteen, identiteettiin ja talouteen liittyvät painotukset. EU-jäsenyyden voitiin myös nähdä edistävän oman vaalipiirin menestystä, vaikka alueen äänestäjät eivät näin itse kokeneetkaan. Kyseisissä tapauksissa edustajat korostivat, etteivät edes tulevat eduskuntavaalit muuttaneet heidän omia kantojaan. Toisaalta EU-jäsenyyttä myös vastustettiin edunvalvontamalliin pohjautuvien käsitysten myötä. Jäsenyys nähtiin tällöin kokonaisuutena Suomen kannalta haitallisena. Näissä tapauksissa usein kuitenkin myös edustajan äänestäjäkunta ja puolue vastustivat jäsenyyttä.

Ulkopuolinen auktoriteetti ja edustajien oman äänestäjäkunnan mielipiteen edustaminen valtuutusmallin mukaisesti korostui vahvasti maaseutuvaltaisilta ja haja-asutusalueilta tulevien edustajien käsityksissä. Edustajat painottivat oman äänestäjäkuntansa mielipiteen edustamisen tärkeyttä kansallisella tasolla, olivat he itse jäsenyyden kannalla tai sitä vastaan. Painotukseen liittyivät usein vähintäänkin epäsuorasti lähestyvät eduskuntavaalit ja pelko oman kansanedustajapaikan menettämisestä. Edustajapaikan uusiminen oman äänestäjäkunnan vastaisella EU-kannalla saattoi olla hyvin vaikeaa, joskin näitäkin tapauksia esiintyi.

Puolueuskollisuuteen liittyvät edustajuuskäsitykset esiintyivät haastatte-
luissa kaikista monimuotoisimmin. Puolueen kollektiivinen päätös oli edustajien pohdinnassa läsnä kattavasti läpi puoluekentän. Selvimmillään se näkyi tilanteessa, jossa puolue asettui johtonsa linjaamana kannattamaan EU-jäsenyyttä äänestäjäkunnan mielipiteen vastaisesti. Kansanedustajat kuvailivatkin koko EU-jäsenyyssprosessin jatkunutta häilymistä oman äänestäjäkunnan mielipiteen sekä puolueen linjan ja siihen yhdistetyn ”koko kansan etu”-argumentin välillä. Näin oli etenkin keskustan riveissä. Sosialidemokraatit puolestaan korostivat puolueensa kollektiivisen EU-myönteisen päätöksen tukeneen kansanedustajia jäsenyysskeskustelun aikana. Vihreät ja vasemmistoliitto päätyivät tekemään selkeän ryhmäpäätöksen kansanäänestyksen tuloksen noudattamisesta. Edellisellä tämä piti paremmin kuin jälkimmäisellä.

Erilaiset edustajuustyyppit esiintyivät edustajien kuvauksissa jatkuvasti liittämättä. Päätöksenteossa vaikuttaa olleen vain harvoin kyse suoraviivaisesta ja selkeästä valinnasta sen välillä, perustuiko se omaan harkintaan, puolueen linjaan vai oman äänestäjäkunnan mielipiteeseen. Useimmiten edustajat kokivat vähintäänkin kahden näistä olevan totta, paikoitellen jopa kaikkien kolmen. Yleisemmällä, ideaalitasolla tehdyt edustajuuskäsitysten tyyppittelyt eivät konkreettisessa ja yksittäisessä politiikkakysymyksessä vaikutakaan aina toimivilta. Kansanedustajien kuvaaman päätöksenteon taustalla on lopulta hyvin paljon erilaisia ja ajoittain hyvin henkilökohtaisiakin motiiveja. Lopulta yksittäisen edustajan valinnoissa kyse on tapauskohtaisesta päätöksenteosta. Edustajuuteen liittyvässä tutkimuksessa voisikin olla jatkossa hedelmällistä tunnistaa entistä paremmin eri politiikkateemojen merkitys edustajuuskäsityksille – edustajuuskäsitykset voivat vaihdella sen mukaan minkälaisesta poliittisesta kysymyksestä on kyse. Eri politiikkasektoreihin liittyvien kysymysten sisällyttäminen edustajuutta kartoittaviin kyselyihin voisi tuoda kiinnostavaa lisävalaistusta aiheeseen.

Kansanedustajien kuvaamista kokemuksista on myös luettavissa, että merkittävässä valtapositioiden olevien henkilöiden roolin koetaan edustajien parissa korostuvan EU-kysymyksen kaltaisissa, Suomen asemaa olennaisesti muuttavissa päätöksissä. Oma edustajuutta peilattiin jatkuvasti sekä oman äänestäjäkunnan että puolueessa päättävissä asemassa olevien mielipiteeseen. Rivikansanedustajat pääsivät tuomaan esiin kantojaan eduskuntaryhmien kokouksissa, valiokunnissa ja täysistuntopöydässä, mutta silloinkin kokemukset vaikuttamismahdollisuuksista olivat haastattelujen mukaan rajallisia. Yksittäisen kansanedustajan valinnaksi usein jäi, tukeako vai vastustaa hallituksen linjaa ja miten viestiä omalle äänestäjäkunnalleen päätöksestään.

Haastattelumateriaali havainnollistaa myös kiinnostavalla tavalla edustajien suhtautumista Suomessa harvinaiseen neuvonantavaan kansanäänestykseen. Kansanedustajat antoivat äänestystulokselle jälkikäteen erilaisia merkityksiä. Iso osa edustajista kuvasi halunneensa kunnioittaa kansanäänestyksen osalta koko maan tulosta ja näki suomalaisten antaneen kokonaisuutena ”valtuutuksen” jäsenyyden hyväksymiselle. Etenkin valtuutusmalliin ja oman äänestäjäkunnan mielipiteeseen nojanneet edustajat korostivat kuitenkin erityisesti oman vaalipiirinsä äänestystuloksen merkitystä. Kansanedustajien kokemuksista kuuluu, että myös useat äänestäjät kokivat nimenomaan oman alueensa äänestystuloksen keskeisimmäksi. Jatkotutkimuksessa voisi kin pohtia kansanäänestysten neuvonantavaa luonnetta ja sen hyötyä ottaen huomioon, että sen tuloksesta on mahdollista tehdä huomattavasti toisistaan poikkeavia tulkintoja.

Topi Juga on poliittisen historian väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hänen tutkimuksensa käsittelee Suomen EU-politiikan muodostumista jäsenyyden alkuvuosina (1995–1999), Suomen strategisia valintoja ja integraatiohalukkuutta. Topi kirjoittaa säännöllisesti myös Suomen Kuvalehteen EU:ta ja Saksaa käsitteleviä artikkeleita, ja aiemmin hän on työskennellyt EU-asioiden parissa valtioneuvoston kansliassa ja europarlamentissa.

Viitteet

- 1 Kallenautio 2005, 508.
- 2 Heywood 2019, 219–220.
- 3 Esimerkiksi Deschouwer & Depauw 2014; Sudulich, Trumm & Bridgewater 2020 ja Trumm & Barclay 2023. Suomessa Oksanen 1972 (väitöskirja) ja Sipilinen & von Schoultz

2020. Erilaisia malleja ja edustuksen arkkityyppejä ovat hahmotelleet esimerkiksi Pitkin 1967; Converse & Pierce 1986; Thomassen & Andeweg 2005 ja Sudulich, Trumm & Bridgewater 2020.
- 4 Esimerkiksi Méndez-Lago & Martínez 2002; Cambell & Lovenduski 2015; André & Depauw 2016; Bowler 2017; McKay 2020; Sudulich, Trumm & Bridgewater 2020. Suomessa Forma 1996; Wass & Bengtsson (nyk. von Schoultz) 2009; Wass & Bengtsson (nyk. von Schoultz) 2010.
 - 5 Esimerkiksi Hix 2007; Weßels 2009; Saalfeld 2011; Chiru & Enyedi 2015; Adler, Cayton & Griffin 2018. Suomessa esimerkiksi Rinne 2020 (väitöskirja); Mattila 2016.
 - 6 Deschouwer & Depauw 2014.
 - 7 Esimerkiksi Teräs & Koivunen 2017; Krekola 2022.
 - 8 Haastateltavien joukosta 17 toimi vaalikauden 1991–1995 aikana ministerivastuussa.
 - 9 Yhteen haastatteluun ei ole saatu tutkimuslupaa. Vaalikauden 1991–1995 osalta muistitietoarkiston haastattelut jakautuvat puolueittain seuraavasti: 31 keskustan edustajaa, 32 SDP:n, 22 kokoomuksen, 13 vasemmistoliiton, 10 RKP:n, 5 kristillisen liiton, 4 vihreiden ja 3 SMP:n.
 - 10 Esimerkiksi Passerini 1989; Portelli 1991 ja 2006; Abrams 2010; Ukkonen 2006, 187–189.
 - 11 Kansanedustajien edustajuusura on voinut päättyä esimerkiksi siirtymällä eläkkeelle, eduskunnasta tippumiseen tai siirtymällä muihin tehtäviin. Kansanedustajuuden päättyminen ei tarkoita automaattisesti, että edustajien poliittinen aktiivisuus esimerkiksi puolueorganisaatioissa päättyisi. Joissain harvoissa tapauksissa kansanedustaja on voinut nousta vielä muistitietohaastattelun jälkeen uudelleen eduskuntaan. Näin on esimerkiksi Toimi Kankaanniemen tapauksessa. Edustajuusuran jatkuminen ei kuitenkaan ole ollut haastatteluhetkellä tiedossa.
 - 12 Teräs & Koivunen 2017, 199–201;
 - 13 Teräs & Koivunen 2017, 199–201; Abrams 2010, 106–107, 161–162; Jolma ja Teräs ovat analysoineet muistaa-verbiä kerronnallisen asemoinnin välineenä kansanedustajien muistitietohaastatteluissa. Artikkelissaan he kuvaavat osuvasti haastattelijan ja haastateltava välistä keskustelua ja välillä myös kamppailua. Esimerkiksi hyödyntämällä muistaa-verbin negaatiota veteraaniedustajat voi jättää haastattelijan tarjoaman aiheen sikseen tai irrottautua tarkan raportoinnin vastuusta. Jolma & Teräs 2024, 164.
 - 14 Teräs & Koivunen 2017, 199–201; Esimerkiksi eduskunnan veteraanikansanedustajien haastatteluista itse toteuttanut ja aineiston pohjalta kansanedustajien tulkintoja eduskunnasta putoamisesta tulkinnut Joni Krekola on kuitenkin huomauttanut, että edustajat tapaavat selittää haastatteluissa vaikeatkin aiheet parhain päin, niin, että syy epäonnistumisiin on useimmiten jossain muualla kuin itse politiikossa. Kehityskertomuksissa on suvantovaiheita ja kriisejä, mutta kriittinen itserefleksio ja menestyskertomuksen kaavan rikkominen luonnistuvat vain harvoilta. Krekola 2020, 354.
 - 15 Teräs & Koivunen 2017, 199–201. Myös esimerkiksi Abrams 2016, 26–27, 166–167. Eduskunnan muistitietohaastatteluissa muistinvirikkeinä toimivat esimerkiksi valiokuntien ja eduskuntaryhmien jäsenlistat, uutisotsikot sekä viittaukset kansanedustajien omiin sanomisiin ja toimintaan.
 - 16 Teräs & Koivunen 2017, 200.

- 17 Eulau & Wahlke 1957; myös esimerkiksi Wass & Bengtsson (nyk. von Schoultz) 2009, 189.
- 18 Pitkin 1967.
- 19 Erilaisia malleja ja edustuksen arkkityyppejä ovat hahmotelleet esimerkiksi Eulau & Wahlke 1957; Pitkin 1967; Converse & Pierce 1986; Thomassen & Andeweg 2005.
- 20 Sudulich, Trumm & Bridgewater 2020, 525.
- 21 Ibid, 526
- 22 Valen, Narud & Hardason 2000.
- 23 Tilastokeskus: EU-kansanäänestys 1994, SVT: Suomen virallinen tilasto. Vaalit 1995:2. Huhtikuu 1995. Saatavilla verkossa (sivulla vierailtu 1.11.2024).
- 24 Maija Perhon (kok.) haastattelu 2011, 102–103.
- 25 Pertti Salolaisen (kok.) haastattelu 2005, 244 ja 280.
- 26 Päivi Varpasuon (kok.) haastattelu 2002, 166.
- 27 Wass & Bengtsson 2009, 198, 201.
- 28 Riitta Jouppilan (kok.) haastattelu 2002, 177.
- 29 Lea Mäkipään (SMP) haastattelu 2005, 97 & 100.
- 30 Raimo Vistbackan (SMP) haastattelu 2012, 73–74.
- 31 Tellervo Rengon (kesk.) haastattelu 2004, 40–41.
- 32 Ibid, 94.
- 33 Pauli Saapungin (kesk.) haastattelu 2006, 33–34.
- 34 Ibid, 138–139.
- 35 Mikko Pesälän (kesk.) haastattelu 2005. 219.
- 36 Ibid, 178.
- 37 Esimerkiksi Riitta Myllerin (SDP) haastattelu 2021, 48.
- 38 Esimerkiksi presidentti Mauno Koivisto on korostanut jälkikäteen muistelmissaan ulko- ja turvallisuuspoliittisia motiiveja EU-liittymispäätöksen taustalla. Esimerkiksi Hentilä, Nevakivi & Jussila 2009, 364–365.
- 39 Esimerkiksi Tytti Isohookana-Asunmaan (kesk.) haastattelu 2008, 168–170.
- 40 Riitta Jouppilan (kok.) haastattelu 2002, 173.
- 41 Sinikka Hurskaisen (SDP) haastattelu 2013, 133.
- 42 Suomen Perustuslain edustajien riippumattomuutta käsittelevä pykälä 29. kuuluu kokonaisuudessaan näin: ”Kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset.” Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731 § 29.
- 43 Esimerkiksi Chiru & Enyedi 2015; Weßels 2009.
- 44 Esimerkiksi McKay 2020, 18–19; Cambell & Lovenduski 2015, 705.
- 45 Helimäki & von Schoultz 2024, 181–183.
- 46 EU-jäsenyyden myötä suomalaisten tuottajien tulisi jatkossa kilpailla EU-laajuisilla elintarvikemarkkinoilla, vaikka Suomen kasvuolosuhteet ovat laajoilla alueilla kaukana Keski-Euroopan vastaavista. Myös maatalouden tukirakennelma ja sen päätökset siirtyisivät Helsingistä Brysseliin, mikä osaltaan koettiin laajasti vaikutusvallan ja itsemääräämisoikeuden karkaamiseksi. Kallenaudio 2005, 502–513; Aunesluoma 2011, 496–500.
- 47 Aunesluoma 2011, 443; Kallenaudio 2005, 502–513; Tytti Isohookana-Asunmaan (kesk.) haastattelu 2008, 168–170.
- 48 Mirja Ryytäsen (kesk.) haastattelu 2008, 119.

- 49 Aino Suholan (kesk.) haastattelu 2007, 172.
- 50 Mirja Ryyinäsen (kesk.) haastattelu 2008, 121–122.
- 51 Esimerkiksi Joni Krekola on analysoinut eduskunnan muistitietoarkiston aineiston pohjalta kansanedustajien tulkintoja eduskunnasta putoamisesta. Vain vähemmistö haastateltavista kykeni harjoittamaan varsinaista itsekritiikkiä putoamista selittäessään, enemmistö katsoi syyn olevan jossain muualla (media, kilpailijat) kuin omassa toiminnassaan. Krekola 2020, 353–355.
- 52 Juhani Alarannan (kesk.) haastattelu 2004, 140.
- 53 Timo Kallin (kesk.) haastattelu 2019, 15.
- 54 Esimerkiksi Juha Korkeaajan (kesk.) haastattelu 2013, 133.
- 55 Aino Suholan (kesk.) haastattelu 2007, 165–167. Myös esimerkiksi Sulo Aittoniemi korostaa haastattelussaan vastustavansa EU:ta ennen kaikkea sen vuoksi, että yli 20 maan yhteenliittymä on ”luonnoton ajatus”. Sulo Aittoniemen (kesk.) haastattelu, 91.
- 56 Marja-Liisa Lindqvistin (kesk.) haastattelu 2011, 25–26.
- 57 Rose-Marie Björkenheim (kesk.) haastattelu 2013, 90.
- 58 Juha Korkeaajan (kesk.) haastattelu 2013, 138.
- 59 Raimo Liikkasen (kesk.) haastattelu 2006, 12–13. Liikkasen tavoin johdonmukaisuutta painottaa haastattelussa myös esimerkiksi keskustan Matti Väistö. Matti Väistön (kesk.) haastattelu 2013, 64.
- 60 Kyösti Virrankosken (kesk.) haastattelu 2018, 78–80.
- 61 Jouko Jääskeläisen (KL) haastattelu 2019, 82–84.
- 62 Toimi Kankaanniemen (KL) haastattelu 2012, 158–159.
- 63 Hämäläinen, Unto & Rautio, Paavo, ”Suomi hakee EY:hyn.” *Helsingin Sanomat*, 19. maaliskuuta 1992, A3, Saatavilla verkossa (vierailut 11.11.2024).
- 64 Bjarne Kalliksen (KL) haastattelu 2016, 102–103.
- 65 Leea Hiltusen (KL) haastattelu, 2008, 116.
- 66 Jouko Jääskeläisen (KL) haastattelu 2019, 89–90.
- 67 Toimi Kankaanniemen (KL) haastattelu 2012, 31.
- 68 Esimerkiksi Claes Anderssonin (vas.) haastattelu 2001, 36; Outi Ojalan (vas.) haastattelu 2010, 131–132; Jarmo Wahlströmin (vas.) haastattelu 2002, 98–99.
- 69 Tämä käy yhteen sen kanssa, että vasemmistolaiset puolueet ovat perinteisesti painottaneet kollektiivisempaa edustajuustyyliä. Wass & von Scholtz 2009, 201.
- 70 Claes Anderssonin (vas.) haastattelu 2001, 36.
- 71 Martti Korhosen (vas.) haastattelu 2018, 52–53; myös esim. Marjatta Stenius-Kaukosen (vas.) haastattelu 2004, 259.
- 72 Outi Ojalan (vas.) haastattelu 2010, 131–132.
- 73 Vasemmistoliiton edeltäjät kommunistit sekä SKDL olivat vastustaneet Suomen liittymistä kapitalistisiin vapaakauppajärjestelmiin jo kylmän sodan aikana. Esimerkiksi Aunesluoma 2011.
- 74 Eduskunnan arkisto, HE 135/1994, äänestys 6, istunto 122/1994, 18.11.1994. Saatavilla verkossa (vierailtu 1.11.2024).
- 75 Claes Anderssonin (vas.) haastattelu 2001, 81–82.
- 76 Iivo Polven (vas.) haastattelu 2019, 95.
- 77 Heli Astalan (vas.) haastattelu 1999, 126–127.
- 78 Ulla Anttilan (vihr.) haastattelu 2011, 78.

- 79 Erkki Pulliaisen (vihr.) haastattelu 2013, 142.
- 80 Esimerkiksi Jan-Erik Enestamin (RKP) haastattelu 2017, 40–41 ja Boris Renlundin (RKP) haastattelu 2012, 64–65.
- 81 Antero Kekkosen (SDP) haastattelu 2012, 176–177.
- 82 Jouni Backmanin (SDP) haastattelu 2018, 113.
- 83 Timo Roosin (SDP) haastattelu 2012, 181–182.
- 84 Jouni Backmanin (SDP) haastattelu 2018, 113.
- 85 Arja Ojalan (SDP) haastattelu 2004, 145–146.
- 86 Marjatta Vehkaojan (SDP) haastattelu 2007, 123–124.
- 87 Esimerkiksi Anna-Liisa Kasurisen (SDP) haastattelu 2002, 172–173; Tarja Kauton (SDP) haastattelu 2019, 81–82; Antero Kekkosen (SDP) haastattelu 2012, 144.
- 88 Tarja Kauton (SDP) haastattelu 2019, 80.
- 89 Ks. Jan-Erik Enestamin (RKP) haastattelu 2017, 42; Iiro Viinasen (kok.) haastattelu 2004, 165.
- 90 Aapo Saaren (kesk.) haastattelu 2003, 105–106.
- 91 Esimerkiksi Jukka Vihriälän (kesk.) haastattelu 2017, 125–126; myös Kyösti Virrankosken (kesk.) haastattelu 2018, 78–80. Aho itse on perustellut toimintaansa muistitietohaastattelussaan seuraavasti: "Tiedän, että monella on se käsitys, että ilmoitus siitä, että en ole enää käytettävissä puheenjohtajavaalissa, jos tätä ratkaisua ei hyväksytä, moni koki sen tällaisena painostuksena ja uhkauksena ja kiristysenä. Minulle se oli hyvin luonnollinen asia, että halusin tehdä selväksi, että minä en usko sellaiseen tulevaisuuteen, jossa tämä ratkaisu on kaadettu. Minulla ei olisi ollut enää minkäänlaisia edellytyksiä johtaa puoluetta semmoisen ratkaisun jälkeen. Se oli aivan selvä asia. Minulle se oli tietynlainen vedenjakajakohta. Totta kai olisi voinut ajatella, että taktisesti olisi voinut löytää jonkun perustelun, jolla olisi voinut ikään kuin aloittaa puhtaalta pöydältä, mutta koin, että politiikka on niin arvokas asia, että sillä tavalla ei voisi yrittää edes tehdä, vaan koin, että on hyvä asia tehdä selväksi, että minulle tästä on tullut tällainen iso henkilökohtainenkin kysymys, ja että olen niin vakuuttunut siitä jäsenyyssratkaisun viisaudesta ja siitä kokonaisuudesta, että olen valmis luopumaan kaikesta, jos keskustan kenttäväki on toista mieltä." Esko Ahon (kesk.) haastattelu 2013, 124–125.
- 92 Kallenautio 2005, 526.
- 93 Hannu Kemppaisen (kesk.) haastattelu 2010, 150–151.
- 94 Aapo Saaren (kesk.) haastattelu 2003, 138.
- 95 Ibid, 174.
- 96 Tellervo Rengon (kesk.) haastattelu 2004, 126–127.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Kansanedustajina vuosina 1991–1995 toimineiden veteraanikansanedustajien muistitietohaastattelut, Eduskunnan muistitietoarkisto, Eduskunnan kirjasto. Haastattelut, joihin artikkelissa on suoraan viitattu, on tummennettu.

Haastattelijoina ovat toimineet: Kristiina Graae, Marjatta Hietala, Sophie Holm, Henrik Ekberg, Jorma Kallentautio, Joni Krekola, Tapani Kunttu, Mikko Laakso, Juhani Mylly, Tuomo Olkkonen, Antti Parpola ja Seppo Tamminen.

Kansanedustaja

Eduskuntaryhmä ja haastatteluvuosi

Esko Aho

Sulo Aittoniemi

Juhani Alaranta

Arja Alho

Claes Andersson

Ulla Anttila

Pirjo-Riitta Antvuori

Heli Astala

Maria Kaisa Aula

Jouni Backman

Rose-Marie Björkenheim

Jörn Donner

Kaarina Dromberg

Jan-Erik Enestam

Tarja Halonen

Satu Hassi

Esko Helle

Leea Hiltunen

Sinikka Hurskainen

Jorma Huuhtanen

Kari Häkämies

Tuulikki Hämäläinen

Timo Ihämäki

Ulpu Iivari

Tytti Isohookana-Asunmaa

Liisa Jaakonsaari

Gunnar Jansson

Keskustan eduskuntaryhmä, 2013.

Suomen Maaseudun puolueen ja Keskustan eduskuntaryhmä, 2005

Keskustan eduskuntaryhmä, 2004

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2011

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2001.

Vihreä eduskuntaryhmä, 2011

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2007

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 1999

Keskustan eduskuntaryhmä, 2015

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2018.

Keskustan eduskuntaryhmä, 2013

Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2006.

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2013

Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2017

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä 2015 ja 2016

Vihreä eduskuntaryhmä, 2014

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2004

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä, 2008

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2013

Keskustan eduskuntaryhmä, 2007

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2019

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2004

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2012.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2013

Keskustan eduskuntaryhmä, 2008.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2021

Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2013

Riitta Jouppila	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2002
Kauko Juhantalo	Keskustan eduskuntaryhmä, 2010
Jouko Jääskeläinen	Kristillisen liiton eduskuntaryhmä, 2019
Timo Kalli	Keskustan eduskuntaryhmä, 2019
Bjarne Kallis	Kristillisen liiton eduskuntaryhmä, 2016
Toimi Kankaanniemi	Kristillisen liiton eduskuntaryhmä, 2012
Anna-Liisa Kasurinen	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2002
Tarja Kautto	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2019
Antero Kekkonen	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2012
Hannu Kemppainen	Keskustan eduskuntaryhmä, 2010
Maunu Kohijoki	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2000
Martti Korhonen	Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2018
Juha Korkea-aho	Keskustan eduskuntaryhmä, 2013
Eeva Kuuskoski	Keskustan eduskuntaryhmä, 2006
Seppo Kääriäinen	Keskustan eduskuntaryhmä, 2021
Jaakko Laakso	Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2014
Pentti Lahti-Nuuttila	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2001
Matti Lahtinen	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2002
Ensio Laine	Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 1996
Markku Laukkanen	Keskustan eduskuntaryhmä, 2014
Ritva Laurila	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 1999
Henrik Lax	Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2014
Raimo Liikkanen	Keskustan eduskuntaryhmä, 2006
Maija-Liisa Lindqvist	Keskustan eduskuntaryhmä, 2011
Reijo Lindroos,	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2003
Tuula Linnainmaa,	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2008
Matti Louekoski	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2002.
Anna-Kaarina Louvo	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 1999
Leena Luhtanen	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2014 ja 2015
Matti Luttinen	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 1997
Håkan Malm	Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2011
Kalevi Mattila	Keskustan eduskuntaryhmä, 1998
Lauri Metsämäki	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2015
Mauri Miettinen	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 1998
Eeva-Liisa Moilanen	Kristillisen liiton eduskuntaryhmä, 2015
Riitta Myller	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2021
Lea Mäkipää	Suomen maaseudun puolueen eduskuntaryhmä, 2005
Håkan Nordman	Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2015
Ole Norrback	Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2011
Arja Ojala	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2004
Outi Ojala	Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2010
Saara-Maria Paakkinen	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 1999
Pertti Paasio	Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 1999
Eero Paloheimo	Vihreä eduskuntaryhmä, 2000
Seppo Peltari	Keskustan eduskuntaryhmä, 2016
Maija Perho	Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2011

Mikko Pesälä

Margareta Pietikäinen
Hannele Pokka

Iivo Polvi

Virpa Puisto

Erkki Pulliainen

Martti Pura
Kari Rajamäki
Jussi Ranta
Maija Rask
Elisabeth Rehn

Tellervo Renko

Boris Renlund

Jukka Roos

Timo Roos

Pirjo Rusanen

Mirja Ryytänen

Mikko Rönholm

Pauli Saapunki

Aapo Saari

Pertti Salolainen

Kimmo Sasi

Lea Savolainen
Esko Seppänen
Jouko Skinnari

Marjatta Stenius-Kaukonen Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2004

Aino Suhola

Ilkka Suominen
Jouni J. Särkijärvi

Anneli Taina

Hannu Tenhiälä
Martti Tiuri
Eeva Turunen
Marja-Liisa Tykkyläinen
Riitta Uosukainen

Päivi Varpasuo

Marjatta Vehkaoja

Jukka Vihriälä

Iiro Viinanen

Kyösti Virrankoski

Raimo Vistbacka

Raimo Vuoristo
Juhani Vähäkangas

Matti Väistö

Jarmo Wahlström

Saimi Ääri

Keskustan eduskuntaryhmä, 2005

Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2015
Keskustan eduskuntaryhmä, 2012

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2019

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2011

Vihreä eduskuntaryhmä, 2013

Keskustan eduskuntaryhmä, 2018
Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2016
Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2012
Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2018
Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2006

Keskustan eduskuntaryhmä, 2004

Ruotsalainen eduskuntaryhmä, 2012

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2012

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 1999

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2001

Keskustan eduskuntaryhmä, 2008

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2004

Keskustan eduskuntaryhmä, 2006

Keskustan eduskuntaryhmä, 2003

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2005

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2016

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2004

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2011

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2015 ja 2016

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2004

Keskustan eduskuntaryhmä, 2007

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2006
Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2010

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2015

Keskustan eduskuntaryhmä, 2000

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2007

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2003

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2018

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2014

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2002

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2007

Keskustan eduskuntaryhmä, 2017

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä, 2004

Keskustan eduskuntaryhmä, 2018

Suomen maaseudun puolueen eduskuntaryhmä, 2012

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, 2002

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2002

Keskustan eduskuntaryhmä, 2013

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, 2002

Keskustan eduskuntaryhmä, 1993

Muut alkuperäislähteet

Eduskunnan arkisto, HE 135/1994, äänestys 6, istunto 122/1994, 18.11.1994. Saatavilla verkossa (vierailtu 1.11.2024).

Tilastokeskus: EU-kansanäänestys 1994, SVT: Suomen virallinen tilasto. Vaalit 1995:2. Huhtikuu 1995. Saatavilla verkossa (sivulla vierailtu 1.11.2024).

Hämäläinen, Unto & Rautio, Paavo. "Suomi hakee EY:hyn." Helsingin Sanomat, 19. maaliskuuta 1992, A3, Saatavilla verkossa (vierailtu 1.11.2024).

Kirjallisuus

Adler, E. Scott, Adam F. Cayton, ja John D. Griffin. "Representation When Constituent Opinion and District Conditions Collide." *Political Research Quarterly* 71, no. 3 (2018): 681–694. <https://doi.org/10.1177/106591291875597>

Aho, Esko. *Pääministeri*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 1998.

Aho, Esko. *Suomen valinnat aavekissojen varjossa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2022.

André, Audrey, ja Sam Depauw. "Looking beyond the District: The Representation of Geographical Sub-Constituencies across Europe." *International Political Science Review* 39, no. 2 (2016): 256–272. <https://doi.org/10.1177/0192512116671527>

Abrams, Lynn. *Oral History Theory*. New York: Routledge, 2016.

Aunesluoma, Juhana. *Vapaakaupan tiellä. Suomen kauppa- ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan*. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden Seura, 2011.

Bengtsson, Åsa, ja Kimmo Grönlund. "Ehdokasvalinta." Teoksessa *Vaalit ja demokratia Suomessa*, toimittanut Heikki Paloheimo, 205–229. Helsinki: WSOY, 2005.

Blomberg, Jaakko. *Vakauden kaipuu. Kylmän Sodan loppu ja Suomi*. Helsinki: WSOY, 2011.

Bowler, Shaun. "Trustees, Delegates, and Responsiveness in Comparative Perspective." *Comparative Political Studies* 50, no. 6 (2017): 766–793. <https://doi.org/10.1177/0010414015626447>

Campbell, Rosie, ja Joni Lovenduski. "What Should MPs Do? Public and Parliamentarians' Views Compared." *Parliamentary Affairs* 68, no. 4 (2015): 690–708. <https://doi.org/10.1093/pa/gsu020>

Chiru, Mihail, ja Zsolt Enyedi. "Choosing Your Own Boss: Variations of Representation Foci in Mixed Electoral Systems." *The Journal of Legislative Studies* 21, no. 4 (2015): 495–514. <https://doi.org/10.1080/13572334.2015.1077025>

Converse, Philip E., ja Roy Pierce. *Political Representation in France*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University, 1986.

Deschouwer, Kris, ja Sam Depauw. *Representing the People: A Survey among Members of Statewide and Substate Parliaments*. Oxford: Oxford University Press, 2014.

Eulau, Heinz, John C. Wahlke, William Buchanan, ja Leroy C. Ferguson. "The Role of the Representative: Some Empirical Observations on the Theory of Edmund Burke." *American Political Science Review* 53, no. 3 (1962): 742–756. <https://doi.org/10.2307/1951941>

- Esaiasson, Peter. "How Members of Parliament Define Their Task." Teoksessa *Beyond Westminster and Congress: The Nordic experience*, toimittaneet Peter Esaiasson ja Knut Heidar. Ohio: Ohio State University Press, 2000.
- Forma, Pauli. "Agentit kansan asialla." *Politiikka* 28, no. 4 (1996): 201–217.
- Helimäki, Theodora, ja Åsa von Schoultz. "Ehdokas ja puolueäänestäminen". Oikeusministeriön julkaisussa 2024:10: *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella. Eduskuntavaalitutkimus 2023*, toimittaneet Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli ja Peter Söderlund, 198–223. Helsinki: Grano Oy, 2024.
- Hentilä, Seppo, Jukka Nevakivi, ja Osmo Jussila. *Suomen poliittinen historia 1809–2009*. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy, 6. uudistettu painos, 2009.
- Heywood, Andrew. *Politics* (Fifth edition). Macmillan International Higher Education/Red Globe Press, 2019.
- Hix, Simon, Abdul G. Noury, ja Gérard Roland. *Democratic Politics in the European Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Jensen, Torben K. "Party Cohesion." Teoksessa *Beyond Westminster and Congress: The Nordic experience*, toimittaneet Peter Esaiasson ja Knut Heidar. Ohio: Ohio State University Press, 2000.
- Jolma, Nanny, ja Kari Teräs. "Muistaa-verbi kerronnallisen asemoinnin välineenä kansanedustajien muistitietohaastatteluissa." *Elore* 31, no. 2 (2024): 147–167. <https://doi.org/10.30666/elore.147324>
- Kallenautio Jorma. *Suomi kylmän rauhan maailmassa*. Vammala: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2005.
- Koivisto Mauno. *Kaksi kautta 2. Historian tekijät*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1995.
- Krekola, Joni. "Kootut selitykset. Entiset kansanedustajat ja eduskunnasta putoamisen tulkinnat." *Historiallinen aikakausikirja* 118, no. 3 (2020): 340–355. <https://doi.org/10.54331/haik.140733>
- Krekola, Joni. "Siitä on lähdettävä, että tähän on tultu. Veteraanikansanedustajien muistitiedon erityispiirteistä." Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, toimittaneet Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti, 481–495. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022.
- Liikanen, Erkki. *Brysselin päiväkirjat 1990–1994*. Toimittanut Nevalainen Eila. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 1995.
- Lipponen, Paavo. *Murrosten aika: muistelmat 1979–95*. Helsinki: WSOY, 2014.
- Mattila, Maija. "Kansanedustajien edustamisväitteet eduskunnan Talvivaara-keskustelussa." *Politiikka* 58, no. 2 (2016): 103–114.
- McKay, Lawrence. "Does Constituency Focus Improve Attitudes to MPs? A Test for the UK." *The Journal of Legislative Studies* 26, no. 4 (2020): 11–26.
- Méndez-Lago, Monica, ja Antonio Martínez. "Political Representation in Spain: An Empirical Analysis of the Perception of Citizens and MPs." *The Journal of Legislative Studies*, 8, no. 1 (2002): 63–90. <https://doi.org/10.1080/714003903>
- Oksanen, Matti. *Kansanedustajan rooli. Tutkimus kansanedustajien suhtautumisesta edustajatoimeensa vuoden 1968 valtiopäivillä*. Väitöskirja. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 1972.
- Pitkin, Hanna F. *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press, 1967.

- Rinne, Jenni. *Deliberative Representation in Parliament*. Väitöskirja. Helsinki: Publications of the Faculty of Social Sciences 134, 2020.
- Ritvanen, Juha-Matti. *Mureneva Kulmakivi. Suomi, Neuvostoliiton hajoaminen ja YYA-sopimuksen loppuvaiheet 1989–1992*. Väitöskirja. Turku: Painosalama, 2021.
- Saalfeld, Thomas. "Parliamentary Questions as Instruments of Substantive Representation: Visible Minorities in the UK House of Commons, 2005–10." *The Journal of Legislative Studies* 17, no. 3 (2011): 271–289. <https://doi.org/10.1080/13572334.2011.595121>
- Sipinen, Josefina, ja Åsa von Schoultz. "Ehdokkaiden edustuskäsitykset." Teoksessa Oikeusministeriön julkaisuja 2020:16: *Ehdokkaat vaalikentillä. Eduskuntavaalit 2019*, toimittaneet Elina Kestilä-Kekkonen ja Åsa von Schoultz, 147–160. Helsinki: Oikeusministeriö, 2020.
- Sudulich, Laura, Siim Trumm, ja Jack Bridgewater. "Parliamentary Representation: A Cross-national Study of Candidates' Views." *Parliamentary Affairs* 73, no. 3 (2020), 522–542. <https://doi.org/10.1093/pa/gsz009>
- Teräs, Kari, ja Pia Koivunen. "Historiallinen muistitietohaastattelu." Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittaneet Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvaori, 193–213. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Thomassen, Jacques J.A., ja Rudy B. Andeweg. "Modes of Political Representation: Toward a New Typology." *Legislative Studies Quarterly* 30, no. 4 (2005): 507–528. <https://doi.org/10.3162/036298005X201653>
- Trumm, Siim, ja Andrew Barclay. "Parliamentary Representation: Should MPs Prioritise Their Own Views or Those of Their Voters?" *Political Studies* 71, no. 4 (2023): 1151–1170. <https://doi.org/10.1177/00323217211061512>
- Tuomioja, Erkki. *Siinä syntyy vielä rumihia: Poliittiset päiväkirjat 1991–1994*. Toimittaja Veli-Pekka Leppänen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2014.
- Ukkonen, Taina. "Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa." Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*, toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen, 175–198. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006.
- Wahlke, John, Heinz Eulau, William Buchanan, ja LeRoy C. Ferguson. *The legislative system*. New York: Wiley, 1962.
- Van Middelaar, Luuk. *The Passage to Europe. How a Continent Became a Union*. New Haven and London: Yale University Press, 2014.
- Valen, Henry, Hanne Marthe Narud, ja Olafur Th. Hardarson. "Geography and Political Representation." Teoksessa *Beyond Westminster and Congress: The Nordic Experience*, toimittaneet Peter Esaiasson ja Knut Heidar. Ohio: Ohio State University Press, 2000.
- Wass, Hanna, ja Åsa Bengtsson. "Styles of Political Representation: What Do Voters Expect?" *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 20, no. 1 (2010): 55–81. <https://doi.org/10.1080/17457280903450724>
- Wass, Hanna, ja Åsa Bengtsson. "Äänestäjien edustusta koskevat odotukset." *Politiikka* 51, no. 3 (2009): 187–207.
- Weßels, Bernhard. "Political Representation and Democracy." Teoksessa *The Oxford Handbook of Political Behavior*, toimittaneet Russell J. Dalton ja Hans-Dieter Klingemann. Oxford: Oxford University Press, 2007.